

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРАГМАТИЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ В ЛІНГВОПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ПЛОЩИНІ	8
1.1. Прагматичний потенціал слова	8
1.2. Типи прагматичних відношень.....	14
1.3. Прагматична адаптація тексту перекладу	19
1.4. Комунікативно-прагматичний потенціал художнього тексту	27
Висновки до Розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХУДОЖНЬОГО ЗАДУМУ У ПЕРЕКЛАДІ НА ОСНОВІ ТВОРУ Р. БРЕДБЕРІ “УСМІШКА”	38
2.1. Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу художнього висловлювання у перекладі на структурному рівні	38
2.2. Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу художнього висловлювання у перекладі на семантичному рівні.....	51
2.3. Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу художнього висловлювання у перекладі на стилістичному рівні.	60
2.4. Засоби реалізації прагматичної адаптації перекладу художнього тексту.	68
Висновки до Розділу 2	77
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	81
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Прагматичний аспект є невід'ємною характеристикою будь-якої комунікативної одиниці. Зазвичай прагматика мовлення прихована, проте це ніяк не зменшує чинник маніпулювання аудиторією. Раніше в центрі уваги науковців зазвичай були відмінності систем мов оригіналу та перекладу, то сьогодні серед критеріїв оцінки якості перекладу перекладознавці все частіше називають не лише ступінь близькості до оригіналу, якість мовного оформлення тексту, а й здатність перекладу досягнути поставлених автором цілей, а адекватним вважається такий переклад, який зберігає прагматику оригіналу.

Дослідженню прагматичного аспекту перекладу присвячували свої розвідки такі науковці, як Н.Д. Арутюнова, М.К. Гарбовський, В.Н. Комісаров, В.Л. Лисенко, А. Нойберт та ін. Однак, оскільки прагматика власне художнього перекладу ще недостатньо вивчена, цей напрям дослідження залишається одним з найпріоритетніших.

Актуальність цієї роботи зумовлена орієнтованістю науково-практичного доробку учених і спеціалістів-практиків на дослідження комунікативно-прагматичних особливостей художнього тексту та важливості їх передачі в процесі перекладу, а також необхідністю створення високоякісних перекладів таких текстів. Невелика кількість робіт, присвячених цій тематиці, свідчить про те, що досліджувані питання не були повністю розкриті з точки зору художнього дискурсу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства “Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі”.

Об'єктом дослідження є мовні засоби вираження комунікативно-прагматичних інтенцій художніх текстів.

Предметом дослідження є структурні, лексико-семантичні, граматичні, стилістичні та комунікативно-прагматичні особливості перекладу художніх текстів і засоби їх відтворення українською мовою.

Метою дипломної роботи є встановлення комунікативно-прагматичних особливостей художніх текстів шляхом дослідження їхніх структурних, прагматичних, лексико-семантичних, граматичних, стилістичних та інших характеристик, а також визначення засобів їх відтворення українською мовою.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) здійснити критичний огляд теоретичних джерел і наукових підходів щодо прагматики тексту та реалізації комунікативно-прагматичних інтенцій;

2) визначити загальні ознаки прагматичної адаптації тексту перекладу;

3) виявити засоби вираження комунікативно-прагматичного потенціалу художніх текстів на основі їх структурних та лексичних елементів;

4) встановити особливості елементів зовнішньої структури речення, які сприяють реалізації прагматичного потенціалу художніх текстів, і засоби їх відтворення українською мовою;

5) встановити прийоми та перекладацькі трансформації, що застосовуються у процесі перекладу художніх текстів, шляхом аналізу відповідних класифікацій низки дослідників через призму відтворення комунікативно-прагматичних інтенцій оригіналу, а також здійснити їх кількісний та якісний аналіз.

Матеріалом дослідження є оповідання Рея Бредбері “Усмішка”.

Вибір методів дослідження визначався поставленими завданнями. Основними для здійснення компаративного аналізу структурно-прагматичних особливостей тексту оригіналу та перекладу були зіставний та описовий методи. Відбір і класифікація матеріалу зумовили використання прийому лінгвістичного спостереження.

Положення, що виносяться на захист:

1. Прагматичний потенціал слова – це здатність висловлювання здійснювати комунікативний вплив на рецептора повідомлення. Він включає

такі аспекти: інтенцію адресанта, контекстуальний смисл повідомлення, приховані значення та обсяг загальних знань. Передача прагматичного значення слів є важливою функцією потенціалу слова. Прагматичний потенціал слова орієнтований на передачу значення слова за певним контекстом. Значення слова, в свою чергу, орієнтоване на текст, який теж прагматично спрямований на аудиторію.

2. Прагматична спрямованість текстів обумовлює класифікацію типів прагматичних відношень. Перший тип характеризується своєю прагматичною спрямованістю на широку аудиторію. Сюди більшою мірою відносять наукові тексти. Для другого типу характерне прагматичне навантаження на іноземну аудиторію. Комунікативно-прагматичний потенціал досить добре зберігається. Сюди відносять міжнародні тексти. Третій тип частково обмежений. Для збереження комунікативно-прагматичного потенціалу застосовують певні перекладацькі засоби та прийоми, що є головним завданням нашої дипломної роботи. До такого типу текстів відносять художню літературу. Четвертий тип визначається неможливістю передати прагматичне навантаження через свою специфічну спрямованість. Сюди відносять законодавчі та інші документи спеціального характеру.

3. Прагматична адаптація – це комплексний підхід до перекладу, який визначається прагматичною спрямованістю аудиторії та полягає у введенні в текст певних коригувань, додаткової інформації або її вилучені. Слідом за чотирьома типами прагматичних відношень розрізняють чотири види прагматичної адаптації. У першому виді послуговуються додаванням та компенсацією потрібної інформації, якої бракує у загальних знаннях рецептора. Головним є не подання довгих роз'яснень, а лаконічність. Другий вид прагматичної адаптації характеризується відтворенням образу, підбір визначень станам, явищам, які викликають у рецептора певні асоціації. Третій вид характеризується істотним відхиленням від оригіналу висловлювання. В більшості випадків, повідомлення має приховане значення, для вираження застосовують цілісне перетворення висловлювання у перекладі. Четвертий тип

визначається надзавданням перекладача. Якістю перекладу можна пожертвувати, якщо перекладач переслідує якісь цілі: створення гумору, задач замовника, утворення рими у вірші тощо.

4. Прагматична адаптація реалізується на всіх мовних рівнях: структурному, граматичному, лексичному, семантичному, стилістичному. На структурному рівні, розглядалися такі основні прагматичні моменти: контекст і ситуація безпосереднього спілкування, прагматичні аспекти мовного коду в комунікації, невербальні компоненти і паралінгвальні засоби спілкування, дискурсивні характеристики спілкування, послідовність реплік комунікантів, структурність, пунктуація. До семантичного рівня можна віднести такі засоби, що передають прагматичне навантаження: семантичну цілісність, семантичну зв'язність, семантичну подільність, повтори та ключові слова та фрази. На стилістичному рівні прагматична адаптація реалізовується за допомогою художніх засобів: метафора, порівняння, метонімія, перифраз, гіпербола, епітет, анафора, замовчування, паралелізм, алітерація, полісиндетон, риторичні запитання. Засобами реалізації прагматичного потенціалу художнього тексту на різних рівнях виступають перекладацькі трансформації. Серед них можна виокремити: додавання, вилучення, логічний розвиток, конкретизація, цілісне перетворення, перестановку, заміна, антонімічний переклад.

Наукова новизна дослідження полягає у ґрунтовному розгляді проблеми перекладу художніх текстів, стилістично-зabarвлених одиниць англійської та української мови, пропонує нові принципи забезпечення комунікативно-прагматичного потенціалу.

Теоретична цінність роботи пов'язана із спробою обґрунтування значущості комунікативно-прагматичного потенціалу у перекладі одночасно зі збільшенням акцентуації уваги на цій проблемі в сучасному перекладі.

Практична цінність полягає у можливості використання результатів на удосконалення відтворення оригіналу перекладачем, кращого сприйняття тексту читачем та покращення перекладу загалом.

Апробація роботи. 14 грудня 2020 року опубліковано статтю “Збереження комунікативно-прагматичного потенціалу художнього тексту у перекладі” в редакції журналу Науковий огляд № 8(71) м.Київ.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст дослідження викладено на 83 с. Повний обсяг дослідження – 91 с.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та конкретні завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність, визначено матеріал, джерела дослідження, його методи.

У **першому розділі** висвітлено поняття прагматичного потенціалу слова, встановлено типи прагматичних відношень. Досліджується прагматична адаптація перекладу. Охарактеризовано поняття комунікативно-прагматичний потенціал художнього тексту та його складові

У **другому розділі** здійснюється реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу художнього тексту на структурному, семантичному та стилістичному рівнях. Досліджуються засоби реалізації прагматичної адаптації перекладу художнього тексту — перекладацькі трансформації: додавання, вилучення, антонімічний переклад, заміна частин мови, логічний розвиток, компенсація.

У **Загальних висновках** підведено підсумки дослідження роботи.

Перелік використаних джерел нараховує 89 праць зарубіжних та вітчизняних дослідників.

РОЗДІЛ 1. ПРАГМАТИЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ В ЛІНГВОПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ПЛОЩИНІ

1.1. Прагматичний потенціал слова

У сучасних філологічних дослідженнях прагматичний аспект є ключовим елементом будь-якої комунікативної одиниці. Відомо, що прагматика мовлення прихована, що ніяк не зменшує чинник впливу на аудиторію. Саме вміння адекватно вербально оформити інтенцію мовця впливає на досягнення комунікативної мети та ефективності спілкування в цілому. Комунікативний акт вважається успішним, по-перше, у разі ефективного донесення адресантом повідомлення до адресата, по-друге, виклику у нього належної, очікуваної реакції. На успішність комунікативного впливає велика кількість лінгвістичних та позамовних чинників. Адресат сприймає інформацію, тим самим вступає в певні особисті відносини з адресантом. Під час сприйняття повідомлення, на адресата здійснюється глибокий вплив. Отримана інформація може спонукати його до певних дій, викликати у нього певні почуття та реакцію. Здатність висловлювання здійснювати подібний комунікативний ефект на реципієнта інформації — це його **прагматичний потенціал** [29].

Прагматичний потенціал слова – поняття, в сферу якого входить не тільки прагматичне значення слова, але багато інших аспектів, пов'язаних з різним рівнем розуміння мовними актами комунікантів певних значень чи повідомлень, залежно від мовних чи паралінгвістичних факторів, тобто фонових знань [38, с. 183].

На думку Дж. Юла, предмет вивчення прагматичного потенціалу слова представляє чотири аспекти дослідження – намір мовця, контекстуальне значення висловлювання, розуміння невираженого та обсяг загальних знань [85, с. 98].

Дж. Юл вважає, що прагматичний потенціал слова першочергово пов'язаний з вивченням того, яким чином значення слова передається

адресантом і сприймається адресатом. Таким чином, він більше пов'язаний з аналізом того, що люди хочуть передати своїми висловлюваннями, ніж з тим, що означають самі по собі слова або словосполучення в цих висловлюваннях. Таким чином, прагматичний потенціал слова — це **намір адресата** у висловлюванні [85, с. 138].

Подібне дослідження, безумовно, включає аналіз наміру висловлювання адресата в конкретному контексті, і, головне, те, як контекст впливає на висловлювання. Це вимагає розгляду того, як адресанти організують своє висловлювання, враховуючи адресата, місце, час і умови спілкування. Значить, прагматичний потенціал слова — це його **контекстуальне значення**.

Цей підхід також включає вивчення того, що допомагає адресанту правильно зрозуміти намір адресата. Прагматичний аналіз має на меті розкриття того, як та величезна частина, що залишилась невираженою вербально, розуміється як складова частина висловлюваного [85]. Таке вивчення можна назвати вивченням прихованого значення слова. Тому, прагматичний потенціал слова — те, як в повідомленні **передається набагато більше інформації, ніж вимовляється**.

При такій диференціації, безумовно, виникає питання про те, що ж визначає вибір між тим, що говориться і що залишається невисловленим. Відповідь на це питання, як зазначає Дж. Юл, пов'язана з поняттям віддаленості. Близькість, будь то близькість реальна, соціальна або концептуальна, має на увазі загальні знання. Виходячи з того, наскільки близький або віддалений (у всіх зазначених вище сенсах) реципієнт, адресант визначає необхідний обсяг того, що буде сказано. Через це, прагматичний потенціал слова — це **вираження відносної віддаленості** [85, с. 139].

Мовознавець В.Н. Комісаров зазначає, що прагматичний аспект перекладу потрібно розглядати з трьох позицій. **Передача прагматичного значення слів** є однією із них [18, с. 101].

Визначення **прагматичного значення слова** ще не до кінця досліджено. Але деякі мовознавці наводять твердження, що прагматична складова

значення слова, яка реалізується в різних видах емоційних та стилістичних відтінків, — це широко вживані або індивідуально-оказіональні значення [80, с. 24]. За допомогою них відображаються умови використання мовної одиниці, такі умови, як ситуація та місце спілкування, предмет та мета спілкування; соціальні, етнічні та індивідуальні особливості комунікантів, їх ставлення одне до одного [80, с. 44- 49]. Незалежно від того, чи виділяються прагматичні аспекти у певному типі слова, чи воно розглядається серед інших компонентів його значення, прагматичне значення, яке зафіксовано в слові, відіграє важливу роль, і його збереження забезпечує повну комунікативну адекватність перекладу оригіналу.

У дослідженні прагматичного потенціалу слова ми, шляхом індукції (від конкретного до загального) часто посилаємось на таке поняття як прагматика. Це визначення, безумовно, варте розгляду. Адже, згідно нових суджень про нього, шляхом умовиводу (нових знань про прагматику), ми конкретизуємо дослідження прагматичного потенціалу слова через ілюстрацію прикладів на практиці. Визначення прагматика вперше запропоновано американським дослідником та філософом Ч. Моррісом. Ним поділено семіотику, як науку про знаки, на три розділи: синтактику, що досліджує відношення між самими знаками, семантику, що розглядає відносини між знаками та об'єктами, та прагматику, крізь призму якої досліджуються відношення між знаками та тими, хто ними користується [28, с. 2].

Прагматика має кілька визначень, що походять від деяких лінгвістів. Вони мають кілька належних міркувань щодо прагматики. Дж. Ліч та С. Левінсон – великі прагматичні автори, говорять: неможливо зрозуміти природу самої мови, якщо незрозуміла прагматика; тобто як мова використовується у спілкуванні [63, с. 135]. Це означає, що у прагматиці є дві важливі речі: використання мови та контекст. Для чого використовується мова, і визначення значень чи повідомлень абсолютно залежить від контексту.

Тому, в прагматиці прагматичний потенціал слова визначається як вивчення мови орієнтоване на значення слова за певним контекстом [63, с. 59].

Виходячи з положень, що прагматика займається вивченням комунікативних актів і тих контекстів, в яких вони реалізуються [28, с. 178], перед розумінням прагматичного потенціалу слова постають два аспекти проблем: по-перше, визначення типів комунікативних актів і результатів мови; по-друге, опис ознак і властивостей мовного контексту, що впливають на визначення того, яка саме думка виражається поданим словом чи висловлюванням.

Будь-яке висловлювання є пресупозицією в прагматичному сенсі, якщо адресат (читач) вважає її істинністю зрозумілою і виходить з того, що інші учасники контексту теж так вважають. Висловлювання вважається змістом, загальним для тверджень, оцінок, бажань, обіцянок, волевиявлень, питань і відповідей, суджень про можливість і ймовірність. Сенси (значення) висловлювань, які розуміються як правила, що визначають істинне значення з контексту, не можуть переконливо відобразити такого роду загальний зміст [71, с. 350-351].

Твердження, здогад, спростування, обіцянка, наказ, вимога, заклик, прохання, заперечення, передбачення, міркування, пояснення, висновок, умовивід, припущення, узагальнення, образа, обман, похвала, схвалення, відповідь — все це **приклади прагматичного потенціалу слова**, в комунікативному акті. Основним завданням в нашому дослідженні є забезпечення виявлення цих та інших прихованих значень для успішного здійснення комунікативного акту [31]. Це завдання належить до сфери прагматичного потенціалу слова, так як необхідні і достатні умови як такі зазвичай пов'язані з наявністю (або відсутністю) певних властивостей контексту, в якому здійснюється комунікативний акт.

У комунікативному акті беруть участь, як вже зазначалося вище, мовець (адресант) і читач (адресат), що виступають як носії певних, узгоджених між собою соціальних ролей, або ж функцій [76, с. 137]. Учасники

комунікативного акту мають набір загальних комунікативних навичок, знань і уявлень про світ. Таким чином, прагматика також є вираженням відношень між адресантом та адресатом і їх відношенням до конкретної інформації, що міститься в тексті. Тому з боку мовця — це намір справити враження на адресата і викликати у нього певну реакцію, з боку адресата — це сприйняття і декодування інформації і його реакція. Крім певних оцінок, загальних і для адресанта і адресата, слід брати до уваги ставлення до переданого повідомлення і один до одного [76, с. 279].

Прагматичний потенціал слова оригінального тексту, як правило, не може бути відтворений безпосередньо у перекладі, але часто вимагає важливих змін у переданому повідомленні. Відповідні слова різними мовами можуть мати різний вплив на користувачів. Наприклад, *ambition* англійською мовою — це лише назва якості, яка може викликати будь-яку відповідь — позитивну, негативну чи нейтральну. Російський чи український аналог *амбіція* — це точно не приємне слово. Як бачимо, номінація відіграє важливу роль у досягненні прагматичного ефекту. Як вербально-пізнавальний процес, акт номінації націлений або на вибір існуючої в мові одиниці іменування, або на створення для неї відповідної назви [60]. Структура акту номінації включає намір мовця та мовні засоби його реалізації. Крім того, провідну роль у мовленнєвій діяльності виконує взаємопроникнення намірів мовця з його особистим значенням [60, с. 47].

Коли ми розглядаємо не просто окремі слова, а фразу або кількість фраз у тексті, проблема ускладнюється. Комунікативний ефект мовної одиниці не залежить лише від значення окремих її компонентів, але включає міркування про ситуаційний контекст та попередній досвід.

До прагматичного потенціалу належить і те, щоб читач розумів наслідки повідомлення та усвідомлював його переносний чи ситуативний зміст. Наприклад, фраза Джон здійснив черговий тачдаун за дві хвилини стосується ситуації, яка нічого не означає для українського читача, який нічого не знає про правила американського футболу.

Розмежування прагматичного і семантичного в слові здійснюється, головним чином, по лінії його значення і вживання в мовній комунікації. Так, по Д. Вундерліху, семантика займається дослідженням буквального значення, тобто способів смислової інтерпретації пропозицій і їх фрагментів в нейтральному контексті. Прагматика ж займається інтерпретацією пропозиції або висловлювання в збагаченому контексті, який включає в себе попередній зв'язний текст, переконання і очікування учасників комунікації, їх взаємини, взаємні зобов'язання, сукупність наявних знань [84].

В акті мовного повідомлення розуміння прагматичного потенціалу слова адресантом і адресатом може різко відрізнятись. Мовець вступає в два ряди прагматичних відношень: з описаними об'єктами і зі слухачем [18]. У першому випадку адресант висловлює своє ставлення до переданих подій, використовуючи для цього в повідомленні мовні знаки, що володіють необхідними прагматичними значеннями. У другому випадку адресант висловлює в мовному повідомленні своє ставлення до слухача, визначаючи його інтелектуальний рівень, і прагне здійснити на нього вплив [18, с. 315]. Метою цього впливу може бути повідомлення адресату будь-яких відомостей, прагнення спонукати його розділити своє ставлення до описуваних подій, домогтися від адресата певної реакції або ж вчинків. Для досягнення своєї мети мовець також відбирає необхідні мовні способи опису ситуацій, але не менш важливе значення в плані впливу на слухача має вибір мовцем самого змісту повідомлення.

Вчені все більше розробляють різні види підходів, заснованих на використанні мовцем чи письменником певних засобів для вираження прагматичного потенціалу слова у тексті і концентрують увагу на прагматичному розумінні тексту слухачем читачем [18; 21; 79]. Як результат, в майбутньому з'являтимуться теорії, що описують прагматичні аспекти перекладу та те, як прагматичний потенціал слова вихідного тексту може відобразитися в цільовому тексті.

Виходячи з досліджень Дж. Юла [85], ми трактуємо **прагматичний потенціал слова**, як здатність мовця через комунікативні одиниці: слово, висловлювання, текст, здійснювати вплив на слухача, включаючи основні прагматичні фактори: намір мовця, контекстуальне значення висловлювання, розуміння невираженого та обсяг загальних знань. Нами також розглянуто визначення та роль прагматики у розумінні прагматичного потенціалу слова. Зіставляючи ці поняття, досліджено, що в прагматиці прагматичний потенціал слова визначається як вивчення мови, орієнтоване на значення слова за певним контекстом. Далі, в нашому дослідженні наводяться засоби відтворення прихованого значення слова мовцем, та за яких умов слухач усвідомлює його переносний чи ситуативний зміст. Також нами розглянуто, як здійснюється розмежування прагматичного і семантичного значення в слові. Семантика вивчає буквальне значення слова в нейтральному контексті та способи його інтерпретації. Прагматика же займається інтерпретацією слова в контексті, в якому враховуються ціла низка прагматичних факторів. Розуміння прагматичного потенціалу слова адресантом і адресатом відрізняється, тому на сучасному етапі перекладознавства розглядатимуться нові підходи відтворення прагматичного потенціалу слова.

1.2. Типи прагматичних відношень

Потрібно зазначити, що перекладачам слід враховувати той факт, що співвідношення між прагматикою цільового і вихідного тексту варіюються, і збереження прагматики перекладу може не лежати в основі прагматичної адекватності перекладу [17, с. 34].

Проблеми прагматики досліджувалися в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: В.М. Комісарова [18], А.Д. Швейцера [49], І.П. Сусова [45], В.В. Богданова [8], А. Нойберта [35], Е.С. Азнаурової [1], Е. Падучевої [3], Л.С. Бархударова [4], Г.П. Грайс [59], В.І. Заботкіної [15]. Незважаючи на це, дослідження прагматичних відношень в перекладі художнього тексту

залишається актуальним з огляду на узагальнення різних точок зору, наявних в науковому ужитку.

Прагматика адресанта задана формою і змістом повідомлення. Ця прагматика може не цілком відповідати намірам адресата і може не дати бажаного ефекту або бути далека від нього. Проте, переконавшись в тому, що висловлювання не справило очікуваного ефекту, адресант (перекладач) може знову спробувати домогтися здійснення свого наміру, використовуючи вислів з іншим прагматичним змістом. Це легко можна досягти, за умови, що мова йде, наприклад, про усне висловлювання. Але більш складно при наявності письмового висловлювання.

Прагматичні відношення, що виникають в адресата, не менше складні, так як він, в свою чергу, займає певну позицію (інтелектуальну, емоційну) по відношенню і до адресанта, і до його висловлювання. Результатом цих відношення може бути якась реакція або навіть певні дії, або вчинки. Ставлення адресата до висловлення може збігатися (або не збігатися) з оцінкою адресанта.

Якщо говорити про прагматичні відношення, потрібно згадати німецького перекладознавця Альбрехта Нойберта, який зробив значний вклад в теорію перекладу, написавши значну кількість наукових розвідок. Різних аспектів перекладу торкається низка наукових статей та публікацій у його доробку. Надзвичайно значущою роботою дослідника у розвитку загального перекладознавства є дослідження перекладознавчої площини у порівнянні з прагматикою перекладу і введенням у перекладознавство прагматичних відношень, які є доречними в нашому дослідженні [35].

У тексті перекладу немає якихось граматичних чи семантичних диференцій, що ідентифікували б його як переклад. Семантичні та граматичні особливості в вихідному тексті відносять саме мові перекладу, з цільового тексту береться лише прагматика. З цього можна зробити висновок, що ключова роль перекладу здійснюється в реалізації прагматичного потенціалу оригіналу. З іншого боку, саме граматики та семантика лежить в основі

дослідження прагматичного потенціалу оригіналу, ці категорії взаємопов'язані, тому адекватний та якісний переклад залежить від взаємопроникнення цих категорій.

Так як адекватність перекладу, за словами А. Нойберта, тісно пов'язана з прагматичними відношеннями, у багатьох дослідників на цю тему виникають дискусії — яким чином зберігається така залежність. Згідно тверджень дослідника прагматика значно більше, ніж граматики чи семантики впливає на принцип перекладності [35, с. 34]. Окремі прагматичні відношення відтворюються без будь-яких мовних перешкод, більшість характеризується частковою пере. Однак, існують і такі прагматичні відношення, що неможливо відобразити прагматичних суб'єктів у їх мовних спільнотах [66, с. 24].

Перекладознавець поєднує аспект прагматичної адекватності (разом з перекладністю) з **чотирма видами прагматичних відношень**, які існують в тексті оригіналу. Відповідно виділяються і чотири типи перекладу, що розрізняються за рівнем **перекладності**:

1) *прагматична спрямованість оригіналу* відтворюється найкраще, адже для рецептора виникає ідентичний прагматичний інтерес (наприклад, науково-технічна література) [35];

2) теж цілком вдало відтворюється *прагматичний потенціал текстів*, написаних спеціально для перекладу (інформаційні та інші матеріали, призначені для читачів інших країн);

3) *прагматична адекватність* втрачає свої межі у перекладах творів художньої літератури, які орієнтовані на вихідного читача, але несуть міжкультурний характер [35];

4) *тексти, специфічно-спрямовані на членів певної мовної спільноти* і зовсім не дотичні до рецепторів перекладу (законодавчі документи, суспільно-політичні та економічні видання), які не можливо передати прагматично успішно [36, с. 57].

Якість перекладу в цьому випадку не висувається на перший план. Мова йде тільки про однакову реакцію читачів на оригінал і на переклад. Головним

завданням будь-якого перекладу не завжди є збереження такої рівності. У багатьох випадках це навіть неможливо через характер рецепторів перекладу [35].

Для першого типу цільового та вихідного тексту характерна спільність цілей, які простежуються в багатьох мовних групах. Інакше кажучи, оригінальний текст не обмежується якоюсь специфічною групою слухачів. Сюди відносять тексти технічної, наукової спрямованості для широкої сфери використання: інструкції, посібники, довідники. Схожість інтересів аудиторії обумовлює єдність та однотайність прагматичних відношень у читачів мови перекладу [36, с. 40]. Таким чином, такі тексти відтворити у мові перекладу легше, адже вони характеризуються об'єднаною прагматичною спрямованістю.

Особливістю другого типу є те, що хоча текст написаний на мові оригіналу, хоча першочергове його призначення полягає в перекладі на інші мови і їх створення визначається спрямованістю на аудиторію мови перекладу. Мета полягає у зацікавленості або потребі аудиторії однієї мови інтерпретації певного типу інформації аудиторією іншої мови (міжнародні публікації). Цей тип текстів характеризується високим рівнем прагматичної перекладності [36, с. 47].

До третього типу відносять твори художньої літератури. З одного боку, ці тексти створюються для власних слухачів, з іншого – можуть стати надбанням світової літератури, так як порушують загальнолюдські питання. Таким чином, притаманні для них прагматичні відношення відтворюються у вихідному тексті, з великими труднощами, що обумовлюються стилістичними, лексичними та семантичними особливостями подання художньому твору та його формою. У цьому типі рівень перекладності характеризується жанровими особливостями: художня проза і драматургія визначаються кращим рівнем перекладності, ніж лірична поезія.

До четвертого типу відношень відносять тексти, головною функцією яких є інформативна (офіційні оголошення, агітації, журнали, газети), які

враховують особливості аудиторії іноземних мов, та визначається характерним використанням обмеженим колом слухачів. За А. Нойбертом, особливість прагматичних відношень, властива текстам четвертого типу унеможлиблює відтворення мови перекладу для аудиторії. Таким чином, вони принципово вважаються, як неперекладні [35, с. 56-57].

Згідно даних досліджень, А. Нойберт дуже вузько інтерпретує прагматичну адекватність перекладу [35, с. 55]. Легко піддається критиці, наприклад, що неможливо адекватно перекласти закони однієї країни мову іншої країни тому, що на її жителів норми, що там вказані не поширюються і тому не є значимі та варті уваги. Однак, саме А. Нойберт запропонував концепції пріоритетної ролі прагматики в перекладі, відношення прагматики до перекладності і нагальну потребу розділення та співвіднесення текстів у перекладацькій діяльності.

У багатьох працях перекладознавців [19; 78; 79] наводяться приклади, що обумовлюють текст, як одиницю перекладу і визначають першочерговість перекладачами збереження цілісності та структури тексту. Монографія А. Нойберта “Текст і переклад” чітко ілюструє, яким чином проблеми перекладу співвідносяться з категоріями тексту [35, с. 23].

Згідно тверджень А. Нойберта у своїй монографії, через посередництво текстів проходить будь-яка, навіть двомовна комунікація. Після попереднього аналізу цільового тексту, перекладач відтворює вихідний текст.

Услід за дослідниками [6; 9; 10] ми стверджуємо, що суть перекладу полягає у збереженні прагматики оригінального тексту. Прагматика адресанта задана формою і змістом повідомлення. Ця прагматика може не цілком відповідати намірам адресата і може не дати бажаного ефекту або бути далека від нього. Тому, такі диференціації характеризуються варіативністю прагматичних відношень. Згідно тверджень А. Нойберта [35, с. 135], нами визначено, що прагматичні відношення — це відношення мовних знаків до мови, в залежності від тексту. Прагматичні відношення і в цілому прагматичний потенціал художнього тексту є важливими елементами при

перекладі, тому що зберігаючи їх, досягається той комунікативний ефект, який був присутній в оригіналі, що є ключовим елементом сприйняття будь-якого тексту.

1.3. Прагматична адаптація тексту перекладу

У перекладі та адаптації вбачають як практику, так і результат комунікативного акту. Вони є найважливішою складовою глобального взаємовпливу. Переклад грає вирішальну роль у досягненні міжкультурного розуміння, оскільки він розкриває соціальний досвід, політику, ідеології. Роль адаптації полягає у розкритті прихованих смислів значення, прокладаючи лінію між мовами та мовцями [35, с. 11].

У процесі перекладу текст сприймається іншомовним читачем з урахуванням прагматичних відношень мови перекладу, тобто тієї очікуваної реакції, яку викликає текст, передаючи конотативний і денотативний компоненти змісту оригіналу. Прагматичні відносини адресанта і адресата у цьому плані можуть бути представлені імпліцитно та експліцитно: за допомогою вибору і організації мовних засобів з метою здійснення впливу на адресата [34].

Вплив переданої інформації на адресата може визначатися певним прагматичний фактор, який має два елементи. Перший є відносно позаконтекстуальним і стосується характеристик читача, інтелектуальних можливостей адресата, його попередніх знань про предмет комунікації, ставленням адресата до адресанта, його власні судження про цей предмет, рівень його освіти, його соціальний статус, приналежність до певної вікової категорії, і це змушує нас згадати про соціолінгвістичні аспекти прагматики при застосуванні прагматичної адаптації тексту. Деякі з яких (знання предмета, лінгвістичний рівень, знання культурної слави) можуть вважатися більш доречними або важливими, ніж інші (наприклад, соціальний клас, вік, стать та час, що минув з моменту написання тексту оригіналу) [18, с. 56-57].

Прагматичний переклад переважно орієнтовний та передбачуваний, на відміну від простого перекладу, де залишається єдина надія на грамотність читачів. У випадках, коли залучення вся читацька аудиторія (наприклад, такі прагматичні типи тексту, як офіційні повідомлення, звернення чи публічні сповіщення), перекладач повинен враховувати всі аспекти, що стосуються чутливості читачів, щоб стимулювати відповідну систему думки читача. Успіх такого перекладу можна оцінити лише за подальшою поведінкою читачів.

Другий елемент, який слід розглядати, залежить від мови самого тексту та чутливості читачів до нього. Зазвичай синтаксис задає тон будь-яким прагматичним відносинам: дія вказується дієсловами; опис іменниками та прикметниками або прислівниками якості; діалог за формами адреси та тегами; заборони імперативами або риторичними питаннями; терміновість і швидкість за допомогою коротких речень; неквапливість або медитація довгими [40, с. 65]. Таким чином, прагматична адаптація оригіналу тексту здійснюється при врахуванні культурних, соціальних, психологічних факторів та інших відмінностей між реципієнтами вихідного тексту та тексту оригіналу.

Є. Ніда був одним із перших вчених-перекладачів, які ввели особисті фактори в процес перекладу як предмет дослідження, таким чином додавши прагматичні фактори до переліку факторів, що підлягають аналізу, та гуманізуючи сам процес перекладу, як сприймається студентами-перекладачами [69]. За словами дослідника *процес перекладу був визначений на основі того, що рецептори перекладу повинні розуміти перекладений текст до такої міри, щоб вони могли зрозуміти, як оригінальні рецептори повинні були розуміти оригінальний текст* [69, с. 44]. Необхідність для читачів цільової мови зрозуміти, як читачі оригіналу розуміли сам оригінал, і, додамо, намір автора тексту оригіналу, безумовно, є одним з найважливіших прагматичних факторів, властивих процесу перекладу.

За твердженнями лінгвістів, прагматичну адаптацію неможливо детермінувати, так як визначення розглядається з різних точок зору.

Вважається, що вперше визначення прагматичної адаптації охарактеризовано канадськими лінгвістами Ж.П. Віне і Ж. Дарбельне [10], пізніше отримавши розвиток в доробках Ж. Деліля і Ю. Найди [32]. Спроби детермінувати прагматичну адаптацію здійснювались і вітчизняними дослідниками перекладу, такими як Л. Л. Нелюбін [33], Р. К. Міняр-Білоручов [28], А.Д. Швейцер [53], Н.К. Гарбовський [12], В. Н. Комісаров [17].

У сучасному перекладознавстві, у дослідженнях як зарубіжних так і вітчизняних вчених часто знайдено неузгодженість в тлумаченні адаптації як самостійного типу мовного посередництва та як однієї з найважливіших частин процесу перекладу. Незважаючи на це, обґрунтованим можна вважати положення про те, що в більшості випадків адаптація при передачі вихідного тексту для іншомовної аудиторії необхідна [9, с. 55].

Точку зору [2; 6; 18] твердо підтримала дослідниця Дж. Сандерс, яка висуває визначення адаптації, як взаємопов'язаної з процесом перекладу, визначаючи адаптацію як спробу зробити текст легко зрозумілим для цільової аудиторії шляхом процесу апроксимації та оновлення [77, с. 330]. Адаптація має на меті привести вихідні та цільові тексти на коротшу культурну та часову відстань [77, с. 289]. Це твердження чітко виявляє комунікативну природу адаптації та демонструє мотивацію, яка змушує перекладачів її застосовувати. Як бачимо, адаптацію тлумачать, як невід'ємну частину процесу перекладу, стверджуючи, що майже немає такої межі, через яку переклад може перейти, щоб стати адаптацією, вони вказують на нечіткість тлумачень цих двох понять [77, с. 440].

Прагматична адаптація здійснюється принципом введення в текст додаткової інформації, або навпаки ж опущення будь-яких частин висловлювання, які є зайвими на думку перекладача, а також через різні перекладацькі трансформації.

Прийнявши до уваги усі аспекти визначення прагматичної адаптації, ми, слідом за В. Н. Комісаровим, засвідчуємо, що прагматична адаптація – це

перетворення, що додаються до тексту перекладу з ціллю домогтися очікуваної реакції зі сторони конкретного рецептора перекладу [17, с. 210].

Досліджуючи прагматичну адаптацію, доцільно визначити її мету. Мета адаптації була точно процитована Лоуренс Рав: Незалежно від того, здійснюється вона перекладачем чи ні, успішна прагматична адаптація дозволяє (або навіть змушує) цільових читачів відкрити текст у спосіб, який відповідає його цілі, забезпечує оптимальний досвід прийому або просто сприяє розумінню конкретного повідомлення [76, с. 122].

Нижче нами розглянуто класифікацію прагматичних адаптацій, яку пропонує нам В. Н. Комісаров.

Першого вид прагматичної адаптації характеризується додаванням. Основним завданням є забезпечення адекватного розуміння тексту повідомлення одержувачами перекладу. Перекладач має врахувати той фактор, що через відсутність або недостатність необхідних фонових знань, читач перекладу не зможе до кінця правильно зрозуміти повідомлення або зовсім не його не сприйняти. В такому випадку перекладач включає в переклад додаткові елементи, щоб заповнити відсутність знання про певний предмет чи поняття. Наприклад: *Texas, New York Times*. У перекладі нам потрібно додати позначення відповідності цих понять до певної сфери чи галузі, щоб донести розуміння цих назв до адресата. У перекладі виглядатиме таким чином: *штат Техас, газета Нью-Йорк Таймс*.

З іншого боку, прагматична адаптація тексту перекладу не повинна вдаватись до довгих і частих роз'яснень щоб зробити переклад більш зрозумілим.

Другий вид прагматичної адаптації. Якщо для першого виду важливо, щоб внесені зміни забезпечували адекватне розуміння перекладу рецептором, для другого виду метою є забезпечення адекватного сприйняття змісту оригіналу. Іншими словами — донести до отримувача перекладу експресивний вплив повідомлення оригіналу [17, с. 32]. На жаль, В. Н.

Комісаров не дає назву даного типу адаптації, тому ми пропонуємо свою назву — адаптація експресивності.

Ця адаптація є актуальною, так як в кожній мові світу існують назви будь-яких явищ, станів, об'єктів, ситуацій тощо, з якими у представників певної мовної спільноти викликані особливі асоціації. Будь-який предмет або явище можуть викликати цілий ряд асоціацій. При спотворенні даних асоціацій спотворюється і зміст повідомлення. Наприклад, назви тварин, рослин, дерев, можуть викликати різні асоціації. В українців, *червона калина* є державним символом, символом миру, добра, сім'ї та благополуччя. В англійців *red viburnum* становить нейтральне значення. Потрібно знайти відповідник та співвіднести символи. Таким символом може бути *red rose*. Таким чином, буде досягнуто більшою мірою відповідну реакцію у рецепторів. Але без контексту, ці символи не будуть мати ролі. Взагалі, без контексту, прагматичний потенціал слова – це всього лише його лексична складова.

Третій вид прагматичної адаптації визначають назвою **адресна адаптація** Тоді як перші два види адаптації орієнтувались на середнього рецептора, третій вид конкретизує свого конкретного рецептора, а не на усередненого, і, відповідно, на конкретну ситуацію спілкування. Його завданням є забезпечення бажаного впливу на одержувача повідомлення. З цієї причини третій тип адаптації зазвичай характеризується істотним відхиленням від оригіналу повідомлення. Наприклад, в якійсь конкретній ситуації перекладач вважає розумним передати нам не сказане, а те, що має на увазі мовець. Наприклад, кілька іноземців зі своїм перекладачем стоять при вході у міському транспорті, українець може спитати їх, підійшовши ближче: *Ви не виходите на зупинці?* . Перекладач може порадити, що важливіше передати не причину, а результат (дозволити вийти), і переводить таким чином: *He says, give him the way, please* .

Четвертий тип прагматичної адаптації В. Н. Комісаров охарактеризував як рішення екстраперекладацького надзавдання , тобто

завдань, що стоять поза контекстом оригіналу. Ці завдання ніяк не пов'язані з метою поліпшити переклад. Найчастіше мета перекладача в забезпеченні адекватності тексту перекладу. Однак, іноді він може використовувати переклад з іншою метою, для вирішення своїх задач. Наприклад, це стосується відтворення рими у віршах чи неможливості обіграти якусь фразу оригіналу, створення гумору. Тут залежить від перекладача, чим він пожертвує у перекладі [17].

З іншого боку, перекладачу можуть бути поставлені цілі, завдання та умови читачем, наприклад, відтворити експресивніше чи точніше, буквальноше чи вільніше ті частини змісту вихідного тексту, які для нього представляють інтерес. Це означає, що текст відтворюється перекладачем з певним прагматичним потенціалом. Цей потенціал може характеризуватись відповідністю прагматиці оригіналу або прагматичними інтенціями аудиторії самого перекладача. Під впливом певних прагматичних факторів, переважає один з двох прагматичних підходів: Здійснюється певне мовне посередництво, або активне вмішування в комунікативний процес [74, с. 56-58].

Реалізація прагматичної адаптації читачем супроводжується застосуванням перекладачем певних сталих засобів досягнення еквівалентності – перекладацьких трансформаций. Для дослідження основних прагматичних адаптацій доречно взяти 4 граматичних трансформації:

а) **перестановку** визначають як граматичну інверсію частин мови у вихідному тексті у зіставленні з цільовим текстом: *Only adults were allowed to buy alcohol in shop* — *Лише дорослим дозволялося купляти в магазині алкоголь.*

2) **заміна** — полягає в заміні лексичних або граматичних одиниць: *All they have to do is work and wait for the reward* — *Їм залишається лише працювати і чекати на винагороду.*

3) **додавання** — ґрунтується на уточненні інформації: *She is at school while he is at hospital* — *Вона ще навчається в школі, а він проходить стажування у лікарні.*

4) **вилучення** — трансформація, просто протилежна додаванню. Під вилученими розуміють усунення зайвих слів, що не несуть ніякого навантаження при перекладі: *Besides, I'm not going to tell you all of her story or anything* — *Крім того, я не збираюся розповідати тобі всю її історію.*

Відомий перекладознавець Я. І. Рецкер визначає цілий ряд **лексичних трансформацій** [47]:

1) **диференціація значення**: трансформація, метою якої є співвіднести значення слова відповідно до контексту [43]: **thing** n 1) річ; 2) діло; 3) явище; 4) їжа; 5) предмет; 6) справа; 7) штука;

2) **конкретизація значення**: заміна понять з широким значенням вузькими: *All passengers were asked to get out the plane*— *Усіх пасажирів попросили висадитись з літака* [45, с. 5];

3) **генералізація**: заміна понять з вузьким значенням більш широким: *Today they ate pizza with sausage and tomatoes* — *Сьогодні вони їли піцу маргариту* [43, с. 8].

4) **смісловий розвиток**: заміна слова, що полягає в логічній прогресії значення слова: *He graduated from the 6th year of university*— *Він тепер став магістром.* [45, с. 9];

5) **антонімічний переклад**: заміна слів іншими, протилежними за формою, але однаковими за значеннями; *Psychiatrists asked to leave the boy alone today* — *Психіатри попросили не чіпати хлопчика сьогодні* [43, с. 6];

6) **цілісна перебудова**: перетворення цілого словосполучення або речення, що застосовується при невідповідності значень у точному перекладі: *silly as a goose* — *дурний як пропка*;

7) **компенсація**: використовують для відтворення експресивно-забарвлених лексичних одиниць. *Діти з нетерпінням чекають першого дзвоника* — *The children are looking forward to the first day of September* [45, с. 12].

Незважаючи на свою очевидну важливість, явище адаптації зазнало критики в галузі класичного перекладознавства і часто називалося

“образливою формою перекладу” [40, с. 13]. Дослідник Хендрік ван Горп підтвердив усі негативні конотації щодо адаптації, яка передбачає: переклад створює ідеальне зображення вихідного тексту, тоді як адаптація потенційно підриває це зображення [58, с. 98]. У наш час відносини між адаптацією та перекладом також здаються непростими. В цілому, адаптацію тлумачать як сукупність перекладних втручань, результатом яких є текст, який не є загальноприйнятим перекладом, але, тим не менш, визнаний таким, що представляє вихідний текст [17, с. 20]. Звідси випливає, що явище адаптації, ймовірно, охоплює різні розмиті поняття, такі як привласнення, переписування [17, с. 21-22]. Однак, привласнення, переписування створюють продукт, який є більш незалежним від вихідного тексту. Цей продукт вимагає меншої еквівалентності, ніж той, що створений за допомогою адаптації [17, с. 39].

Якщо перекладач систематично відмовляється адаптуватися, це врешті-решт призведе до послаблення цільового тексту. Ця точка зору забезпечує чітке розуміння адаптації як неминучої частини процесу перекладу, яка спрямована на посилення зв'язку між джерелами та цільовими текстами, а також між джерелом та цільовою аудиторією.

Ряд дослідників [16; 26] зазначають, що позначення будь-якого тексту, створеного перекладачем, як адаптації, часто є поспішним особистим судженням [30, с. 569]. Вони не бачать сенсу відрізнити адаптацію від перекладу, оскільки адаптація є ключовим елементом перекладу. Важливість адаптації підкреслюється твердженням, що навіть якщо перекладачеві заборонено працювати з вихідним текстом на певній мірі свободи [30, с. 611], адаптація все одно відбудеться. Більше того, просити перекладача створити легко зрозумілий текст, не використовуючи ніяких культурних, прагматичних чи будь-яких інших адаптацій, здається нереальним [30, с. 614].

Згідно тверджень В.Н. Комісарова [17], ми дійшли висновку, що успішна прагматична адаптація дозволяє або навіть змушує цільових читачів відкрити текст у спосіб, який відповідає його цілі, забезпечує оптимальний досвід

прийому або просто сприяє розумінню конкретного повідомлення [18, с. 91]. Згідно положень про ряд прагматичних факторів у перекладі, які можуть бути і контекстуальними, і позаконтекстуальними (характеристика читача), та тверджень Є. Ніди [69], процес адаптації представляє собою різну прагматичну спрямованість. Він реалізується в межах внутрішнього спілкування і, таким чином, має оригінальне спрямування. Виходячи з пунктів, описаних вище, нами визначено, що адаптація в сучасному перекладознавстві розглядається як невід'ємна частина процесу перекладу. Прагматичну адаптацію можна застосувати до окремих частин вихідного тексту, що перешкоджає правильному розумінню цільовим читачем цього тексту. У цьому випадку прагматична адаптація виступає як один (або декілька) перелічених прийомів перекладу. Якщо вихідний текст перекладений оригінально, він представляє загальну складність для розуміння, і перекладач може вибрати прагматичну адаптацію як стратегію, що застосовується до вихідного тексту в цілому. Адаптація здійснюється через певні трансформації. Виходячи з положень Я.І. Рецкера [43] про перекладацькі трансформації, можна виділити: диференціацію значень, конкретизацію, генералізацію, компенсацію, цілісну перебудову, антонімічний переклад, смисловий. Усі вони виступають засобами досягнення адекватного перекладу та несуть різне прагматичне навантаження.

1.4. Комунікативно-прагматичний потенціал художнього тексту

Досліджуючи прагматичний потенціал англійського художнього тексту ми вкладаємо в це поняття такий зміст. Під прагматичним потенціалом розуміється кореляція між вибором мовного матеріалу відправниками тексту і їх мовним поведінкою, а також можливості актуалізації нюансів сенсу мовних одиниць в умовах мовного спілкування. Прагматичний потенціал тексту є похідним від прагматичного потенціалу його мікрокомпонентів [27]

Щоб відтворити комунікативно-прагматичний потенціал художнього тексту оригіналу, перекладач повинен зрозуміти як у тексті оригіналу вводить автором сама прагматика.

Першим етапом на шляху створення прагматики тексту є виникнення у автора спонукання створити певні приховані значення та відтінки значень у тексті, тобто поява задуму. Задум поступово переходить в інтенцію.

Авторська інтенція реалізується:

- 1) у впливі на емоційний стан адресата;
- 2) в розширенні інформованості адресата;
- 3) у впливі на систему раціональної оцінки і спрямована на вираження змісту.

На думку Н.А. Левковської, інтенція відноситься до явища довербального і отримує своє вербальне втілення в тексті через його **прагматичну установку**. Прагматична установка тексту трактується як матеріалізований, усвідомлений намір автора повідомлення в тексті надати відповідний вплив на читача [23, с. 48]. Прагматична установка багато в чому впливає на характер мовного оформлення тексту.

На думку В.Л. Наєра, прагматичний зміст тексту виникає на основі прагматичної установки, розробляє і розвиває її, повідомляючи певну спрямованість, і як би в збагаченому конкретизованому вигляді доносить її до адресата [30]. Для того щоб прагматична установка тексту адресанта могла надати цілеспрямований вплив на адресата, автор вибирає відповідну форму вираження, використовуючи той чи інший функціональний стиль, жанр, цілеспрямовано відбирає мовні і немовні засоби, які відображаються на усіх рівнях мови: лексичному, семантичному, стилістичному тощо.

1. Аналіз прагматики художнього тексту логічно було б почати з **лексичного рівня**, який деякою мірою поєднується з граматичним. Лексичні одиниці прагматично відзначені більше інших.

Для того щоб прагматична установка адресанта могла надати цілеспрямований вплив на адресата, автор вибирає відповідну форму вираження, використовуючи той чи інший функціональний стиль і жанр.

Певні умови або ситуація спілкування (**регістр**) обумовлюють вибір тих чи інших мовних засобів. Ця ситуація визначається складом учасників комунікативного процесу: наприклад, певні мовні одиниці можуть вживатися тільки в суді, обумовлені офіційно-діловим стилем та відмінністю лексики, тоді як на футбольному матчі переважає розмовний стиль, жаргонізми та занижена лексика. Ведучи мову про лексичний аспект, що відіграє важливу роль у створенні прагматичного потенціалу тексту, не можна не сказати про **діалектні вкраплення**, використовувані автором з певною метою. Емоційно забарвлена діалектна мова, включена в текст, відображає стан людей в невимушеній обстановці, мова яких характеризується природністю і емоційною забарвленістю. Якщо діалектна мова використовується в офіційній або діловій обстановці, то сигналізує про порушення мовних норм.

Наприклад, для того щоб показати соціальну приналежність своїх героїв, наприклад приналежність до простих людей, автор використовує в їхній мові такі прийоми як:

1. Граматичні неправильності:

1) подвійне заперечення, вживання форми *aint* замість негативної форми дієслів *to be* і *to have* і особистого займенники *them* замість вказівного *those*.

Liza: / aint got no parents

Don't you do nothing. Shark, he cried. Them guns ain't yours [78, с. 65].

А.С. Бутусова, досліджуючи прагматичний потенціал граматичних неправильностей, вважає що прагматичний потенціал мовних одиниць реалізується несвідомо в мовному акті за допомогою актуалізації тонких нюансів сенсу, що накладаються мовцем на граматичні значення мовних одиниць.

2) повторення основної структури пропозиції (з метою емпізи):

Для того, щоб показати стан персонажа, автор нерідко використовує заперечення типу *not* як вторинне заперечення.

Liza: You want to kill me, you do [78, с. 45].

3) **Тимчасові неправильності:** форма Past Indefinite замість частки колишніх часів, Present Indefinite замість Past Indefinite і т.д.: *I've never took my clothes before* [78, с. 30].

3. Використання сленгів:

Liza: They done the old woman in

Doolittle: Don't you give none of your lip [78, с. 47];

4. **Фонетичні відхилення:** заміна одних звуків іншими, з'єднання звуків з окремих слів в одному: *Liza: Ow, eezye — ooa son, is el* замість *Oh, he's your son, is he* [78, с. 12].

Дослідження експресивно-емоційного аспекту демонструє досить яскраву картину засобів і способів створення і посилення прагматики художнього тексту. За допомогою експресивно-емоційного аспекту автор доносить до читача все багатство його задуму.

2. На **семантичному рівні** одним з основних засобів реалізації прагматичного потенціалу тексту є **конотація**. Конотація здійснює такі функції: **емотивну** (відтворює почуття мовця), **волюнтативну** (спонукає адресата до очікуваної дії), **апелятивну** (привертає увагу рецептора, спонукає його до сприйняття тексту), а лише виразити увагу до присутності іншої особи (типові ввічливі форми), **контактно-встановлювальну** (у випадках, коли не потрібно передавати повідомлення, і, нарешті, естетичною функцією, тобто ефектом на естетичне почуття [2, с.113].

Конотація здійснює вплив на двох рівнях — вона повідомляє про світ, і висловлює емотивне ставлення суб'єкта мовлення до позначеного, а значить конотація тісно пов'язана з прагматикою мови.

Згідно визначень, зазначених вище, конотація розглядається в аспекті прагматики, як один із засобів в комунікативному акті, які використовуються

мовцем для найкращого, найбільш точного, відповідного обставинам і ефективного вираження думки, інтенції або почуття.

Прагматична конотація характеризується додатковим значенням, сенсом та змістом слова (словосполученням, висловом, відрізком тексту), яке застосовується автором і виражається через застосування різних контекстуальних засобів, через які можна донести більше інформації, ніж об'єктивне лексичне значення мовних одиниць та їх безпосередній контекст.

Конотації поділяють на такі типи:

До першого типу відносять конотацію, що виражається словом (іншими словами: конотативне значення слова), тобто **інгерентна** або **адгерентна** конотація. У слові, де переважає інгерентна конотація, додаткове, емоційно-оцінне значення спочатку закріплено за окремим словом, тобто входить в його семантичну структуру, формуючи постійну частину його стилістичної характеристики, Адгерентна конотація є результатом творчого використання і переосмислення значення лексичних одиниць в контексті [37, с.27].

Другий тип – **концептуальна конотація**, яка виражається в повторенні певного слова (словосполучення) або його синонімів в рамках протяжного текстового простору (наприклад, цілого твору). Подібний лексичний повтор містить ідею, через яку автор веде читача до розуміння основного змісту твору.

Третій тип — **текстоутворююча конотація**, яка відрізняється від перших двох типів конотації тим, що область її застосування обмежена драматичними творами або жанром розмови в складі художньої прози. На тлі мовного простору мовні кошти, які складають її, створюють невовиме, невидиме, здавалося б, невиражене значення.

Конотація, що виражається словом тільки тоді набуває властивостей прагматичної, коли надає більш широке вплив на текст, імпліцитно повідомляючи додаткову інформацію про описуване [42].

Модальність, як прагматична категорія мови, означає відношення мовця до змісту висловлювання і ставлення змісту висловлювання до дійсності [37,

с. 98]. Прагматичний аналіз суб'єктивно-міжособистісної модальності є невід'ємним компонентом когнітивного аналізу, оскільки прагматика об'єднує в собі питання, пов'язані із взаємодією автора і реципієнта в процесі комунікації.

3. На **структурному рівні** синтаксичні прийоми виявляються надзвичайно важливими у формуванні прагматичного потенціалу художнього тексту: різні види повторів, паралельні конструкції. Використання повторів може бути пов'язано з потребою якомога точніше сформулювати свою думку, донести її до адресата [37].

А.А. Потебня вважав, що ми, щоб висловити краще нашу думку, нагромаджувати слова, які означають приблизно одне й те саме [41, с. 47]. А це означає, що повтори не тільки забезпечують більш чітку передачу інформації, але і полегшують процес її сприйняття, оскільки виступають як прояв мовної економії, якщо враховувати їх участь в процесі зведення до мінімуму розумових затрат.

У художній літературі комунікативна функція стилістично маркована, так як використання комунікативних (уточнюючих) повторів мови персонажів художнього твору, як і в авторській мові, має розмовну забарвлення. У розмовній мові повтор свідчить про вагання того, хто говорить, заповнює паузи або допомагає тому, хто говорить точніше і експресивніше висловити свою думку. Тобто використання комунікативних повторів покликане посилювати сенс висловлювання, приносити в нього більше експресії [1, с. 115].

Одним із сильних засобів емоційного впливу є риторичне питання та окличні речення. Їх головна функція – привернути увагу, посилити враження, підвищити емоційний тон. Риторичне питання втягує читача в міркування і переживання, змушуючи самого зробити висновок. Окличне речення нерідко служить для передачі таких емоцій, як обурення, радість, незгоду чи згоду на щось, настрій. Характер емоції може бути визначений переважно за допомогою макроконтексту, так як семантичний аналіз лексичного

наповнення конструкції не завжди допомагає розкрити характер переданої емоції.

Повтори окличних речень здійснюють великий прагматичний вплив на адресата, можуть спонукати до різних піднесених почуттів — від радості до гніву. Це можуть бути повтори граматичних конструкцій, наприклад, інфінітивних.

На **стилістичному** рівні комунікативно-прагматичний потенціал реалізується за допомогою різних стилістичних прийомів. Одним із засобів затвердження авторської позиції і переконання в ній читача стає стилістична маркірованість тексту, яка характеризується, зокрема, широким використанням емоційно і експресивно забарвлених тропів [34].

Стилістичні засоби мови відіграють надзвичайно важливу роль в прагматичному впливі художнього тексту. Особливо актуальні при цьому лексичні стилістичні прийоми, такі як метафора, порівняння, епітет, метонімія, перифраз і т.д.

Прагматичний підхід пропонує наступний погляд на лінгвістичну природу **метафори**. На відміну від семантичних теорій, проблеми метафори цілком переносяться з галузі мовної компетенції в сферу вживання. Основним положенням прагматичних теорій можна вважати тезу про необхідність розрізняти значення слів і пропозицій і те, що має на увазі мовець, уживаючи будь-який вислів [47, с. 41]. При метафорі слова не змінюють свого буквального значення, вони просто використовуються особливим чином. Теорія метафори повинна пояснювати не те, як з'являються переносні (метафоричні) значення слів, а те, яким чином метафори розуміються в мові / тексті. Функцію метафори можна визначити як спосіб передачі сенсу в акті комунікації.

Результатом процесу метафоризації, згідно прагматичної теорії метафори, є не виникнення нового значення у слова, що виступає в якості позначення, а створення імплікацій, прямо не вираженого сенсу висловлювання [47].

Експланаторність метафори як одного з потужних засобів створення імплікації, або мається на увазі (імпліцитного) сенсу, є загальновизнаним, проте місце метафори в системі прихованих смислів довгий час не було чітко визначено, багато в чому тому, що сама класифікація імпліцитних смислів залишалася проблемою спірною і мало розробленою.

За класифікацією А. А. Масленнікової, метафора є інтенціональним прихованим змістом [26, с. 264]. Метафора, таким чином, розглядається як стратегія, спрямована на передачу прагматичного змісту: мовець нічого не додає до висловлення кількісно, але змінює його якісно, зробивши свої слова більш експресивними і висловивши своє ставлення до співрозмовника або предмету комунікації.

Таким чином, ми тлумачимо прагматичний потенціал тексту як здатність тексту реалізувати прагматичний вплив на адресата інформації (викликати певні почуття, емоції, спонукати до певних дій). Для відтворення комунікативно-прагматичного потенціалу вихідного тексту, перекладачу потрібно зрозуміти приховані значення цільового тексту. Головним принципом вважається розуміння прагматичної установки тексту оригіналу автора, тобто, яким чином автор вводить приховані значення у цільовий текст і за допомогою яких засобів планує розкрити їх читачу.

Виходячи з того, що прагматичний потенціал тексту є похідним від прагматичного потенціалу його мікрокомпонентів, текст є прагматично визначеним, а значить, усі одиниці тексту повинні розглядатися з точки зору прагматики на таких рівнях як семантичний, структурний, лексичний, стилістичний. На семантичному основним засобом реалізації потенціалу є конотація, її види та функції. Також розкрито роль та поняття модальності у прагматиці тексту. На структурному рівні прагматичний потенціал художнього тексту може бути розкрито через види повторів, паралельні конструкції та обумовлено їх мету. На лексичному рівні визначено такі основні засоби забезпечення прагматичних інтенцій, як: реєстр, емоційно-зabarвлена лексика, діалектизми тощо. На стилістичному рівні тропи

відіграють чималу роль в прагматичній інтенції художнього тексту. Особливо актуальні при цьому стилістичні прийоми, такі як порівняння, епітет, метонімія, перифраз і т.д. Нами досліджено, що особливу роль на стилістичному рівні відіграє метафора як основний засіб вираження прагматичного потенціалу на цьому рівні.

Висновки до Розділу 1

Прагматичний потенціал слова тлумачать як набір основних прагматичних факторів: намір мовця, контекстуальне значення висловлювання, розуміння невираженого та обсяг загальних знань, за допомогою яких, через комунікативну одиницю — слово, проявляється здатність мовця здійснювати вплив на слухача. Нами досліджено, що в сучасному перекладознавстві прагматика як наука дає таку характеристику прагматичному потенціалу слова — здатність донести до рецептора приховане значення слова, орієнтуючись на значенні слова за певним контекстом. Також ми провели розмежування між прагматичним та семантичним значенням слова. Семантика передає значення слова, не враховуючи контекст. Основною відмінною рисою прагматики ж є інтерпретація значення слова, включаючи намір адресанта, контекстуальні особливості, беручи до уваги рівень знань адресата. Усі ці чинники обумовили розгляд нових підходів передачі прагматичного потенціалу слова вихідного тексту у цільовому тексті.

Прагматичні відношення обумовлюються схожістю або розбіжностями ставлення адресата до тексту та його попередньої оцінки адресантом. Нами виділено чотири типи прагматичних відношень, які існують в тексті оригіналу та розрізняються за рівнем перекладності, а саме — найповніша прагматична спрямованість (науково-технічна література), досить успішна прагматична спрямованість (інформаційні матеріали), обмежена прагматична спрямованість (художня література), специфічна спрямованість, яка не передається прагматично вдало (законодавчі, суспільно-політичні та економічні видання). Прагматичні відношення характеризуються не якістю

перекладу, а лише однаковою реакцією читачів на оригінал і на переклад. Кожний текст оригіналу характеризується диференціацією комунікативних цінностей. Тому варто розглянути три основні властивості тексту структуру, семантику та викликані конкретні асоціації. Ключовим для перекладача є відтворення цілісного мовного значення при створенні вихідного тексту, у якому реалізовано такі параметри тексту: інформативність, зв'язність, когерентність (цілісність), кооперативність, акцептабельність (спрямованість), ситуативність, контекстуальність та інтенціональність.

Результатом та практикою комунікативного акту є як адаптація так і переклад. Прагматичну адаптацію тлумачать як один з найсучасніших комплексних перекладацьких прийомів, функцією якого є здійснення перетворень для усунення культурних, психологічних, контекстуальних, лексичних, семантичних та стилістичних диференціацій між реципієнтами мов перекладу та оригіналу у досягненні успішного комунікативного акту. В наведеній роботі виділено 4 види прагматичної адаптації. Перший вид забезпечує правильне розуміння повідомлення рецепторами перекладу. Другий вид правильно сприймає зміст оригіналу та доносить до рецептора перекладу емоційний вплив тексту. У третьому виді виділяється специфіка орієнтації перекладача на конкретного реципієнта. Четвертий вид характеризується екстраперекладацьким надзавданням, коли перекладач крім встановлення адекватного перекладу має інші приховані цілі. Явище прагматичної адаптації зазнавало як і високої оцінки, так і суворої критики. Нами встановлено, що засобами реалізації прагматичного потенціалу художнього тексту на різних рівнях виступають перекладацькі трансформації. Серед них можна виокремити: додавання, вилучення, логічний розвиток, конкретизація, цілісне перетворення, перестановку, заміна, антонімічний переклад.

Комунікативно-прагматичний потенціал визначено як здатність тексту викликати у читача певне ставлення. Він реалізується на різних мовних рівнях: лексичному, структурному, стилістичному, семантичному. На лексичному

рівні основними компонентами є реєстр, тимчасові неправильності, використання сленгів, граматичні неправильності, повторення основної структури пропозиції та фонетичні відхилення. На семантичному рівні основним компонентом є конотація, яка поділяється на інгерентну або адгерентну, концептуальну та текстоутворюючу. Вона виконує такі функції: волюнтативну, апелятивну, контактну-встановлювальну, естетичну. На структурному рівні: повтори, паралельні конструкції. На стилістичному рівні вирізняють художні засоби – тропи. До них можна віднести: порівняння, метонімії, риторичні запитання, епітети. Нами визначено, що оригінальна метафора виступає як основний засіб вираження прагматичного потенціалу на стилістичному рівні.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХУДОЖНЬОГО ЗАДУМУ У ПЕРЕКЛАДІ НА ОСНОВІ ТВОРУ Р. БРЕДБЕРІ “УСМІШКА”

Прагматична та комунікативна заданість тексту детермінує цілеспрямований відбір мовних засобів, а також сприяє появі у них додаткових смислів, так званої “художньої прагматики” [1, с. 210].

Як вже зазначалося в першому розділі, щоб здійснити прагматичний вплив на адресата через мовленнєву діяльність в художньому тексті, адресант повинен використовувати певні мовні засоби. Використання цих засобів простежується на усіх рівнях художнього тексту: структурному, лексичному, семантичному та стилістичному. У наведеному розділі нами проведено детальний аналіз комунікативно-прагматичного потенціалу на кожному з цих рівнів. Щоб проаналізувати особливості реалізації комунікативно-прагматичного потенціалу художнього задуму, обрано *оповідання “Усмішка”* Р. Бредбері. Порівняльний аналіз практичної частини роботи базується на перекладах *трьох перекладачів Л. В. Коломієць* [86], *А. Євси* [87] та *Я. Веприяка* [88]. З нашої точки зору, ці три українські переклади є еквівалентними та адекватними.

2.1. Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу художнього висловлювання у перекладі на структурному рівні

На читача, який вступає у певні відносини з текстом, найперше здійснюється вплив через саму побудову тексту, його структури, характеру та особливостей. Іншими словами, певне прагматичне навантаження простежується на структурному рівні [18, с. 3]. З логічної точки зору, доречно почати аналіз комунікативно-прагматичного потенціалу художнього тексту на цьому рівні. У обраному художньому творі *Усмішка* нами розглядатимуться основні прагматичні моменти: контекст і ситуація безпосереднього спілкування, прагматичні аспекти мовного коду в комунікації, невербальні

компоненти і паралінгвальні засоби спілкування, дискурсивні характеристики спілкування, послідовність реплік комунікантів, структурність, пунктуація. [32, с. 112-130].

1. Контекст і ситуація безпосереднього спілкування. До цього відносять *місце і час спілкування, характер каналів комунікації*:

а) у тексті вказано такі *місця*, де відбувались події.

Приклад 1

Place where the line ended, beyond a bombed-out stone wall; the small village; the ruined farm dwelling [89, с. 1-7].

На головному майдані; серед розбитих будівель; уздовж дороги; туди, де черга зникла за зруйнованою вибухом кам'яною стіною; маленьке сільце; розбита ферма [87, с. 1-8].

Опис цих місць здійснює на читача негативне прагматичне навантаження, викликаючи відчуженість чи неприязнь, адже, згідно наведених прикладів, це закинуті, зруйновані місця, очевидно, внаслідок війни. Правильно обрані перекладачем означення *розбиті, зруйновані* відтворюють оригінальну авторську інтенцію, оскільки відповідники українською підсилюють розпач та почуття руйнації у читача;

б) у тексті також чітко окреслені **проміжки часу**, коли відбувались події.

Приклад 2

at five in the morning; while cocks were crowing; the sun rose higher; at sunset; by nine o'clock; the midnight sky [89, с. 1-7].

о п'ятій ранку; коли перегук півнів долинав; сонце піднімалося; вже коли заходило сонце; о дев'ятій годині; опівнічне небо [86, с. 1-6].

Прагматичний фактор часу в ряді випадків має принципово важливе значення для протікання комунікативного акту. В оригіналі згадані та описані три часові відрізки *the morning, the afternoon, the evening*, що створюють атмосферу послідовності та завершеності розвитку подій, адже у творі вони розставлені прямо пропорційно сюжету. Як бачимо, у перекладі усі проміжки часу (*ранок, обідня пора, вечір*) передано правильно;

в) **характер каналів комунікації** відтворюється засобами, за допомогою яких передається інформація в тексті. У нашому художньому творі мова ведеться від третьої особи, де прагматичним аспектом є експресія повідомлень, виражена в описі подій, природи, ситуацій та характерів. У тексті ця мова порушується діалогічними розмовами, де комунікативно-прагматичний аспект виражений у їх просторічній, зниженій та емоційній лексиці.

Приклад 3

The sun rose higher in the heavens, bringing heat which made the men shed their grimy coats and greasy hats.

Why're we all here in line? asked Tom, at last. Why're we all here to spit?

Grigsby did not glance clown at him, but judged the sun. Well, Tom, there's lots of reasons. He reached absently for a pocket that was long gone, for a cigarette that wasn't there [89, с. 2].

Сонце піднімалось усе вище небосхилом, несучи тепло, і чоловіки скинули з себе вимазані рядна та брудні капелюхи.

–А навіщо ми усі тут зібралися? – спитав, поміркувавши, Том. – Чому ми повинні плювати?

Грігсбі й не глянув на нього, він дивився на сонце, розмірковуючи, котра година. – Е, Томе, причин безліч. – Він розгублено простягнув руку до кишені, якої вже давно не було, за неіснуючою цигаркою [87, с. 3].

Згідно прикладу, спочатку ведеться мова автора, де він в одному реченні вказує причину *The sun rose*, наслідок *bringing heat* та результат *the men shed their ...hats*. Далі розповідь порушується запитанням з паралельними конструкціями *Why're we all here in line?*. Перед тим, як додавати ще одну репліку діалогу *Well, Tom, there's lots of reason*, автор вводить ще одне пояснювальне речення *Grigsby did not glance clown at him*. Як бачимо, у кожній вставці опису подій, автор вводить дію *rose, judge, reach*. Таке переплетіння прямої та непрямої мови відображає намір автора детально відобразити послідовність подій та звернути увагу на кожну з частин.

2. Прагматичні аспекти мовного коду в комунікації. До них відносять мовленнєві жанри, яким надається перевага; непрямий смисл повідомлень та його інтерпретація учасниками комунікації; імплікації та імплікатури; пресупозиції; риторичні аспекти спілкування; прагматичні особливості модальності; прагматичні складники засобів мовного етикету; дотримання норм культури мовлення учасників спілкування [47, с. 13-17]:

а) сюжет твору проходить у межах **побутового дискурсу**. На підтвердження цього наводимо речення з оригіналу:

Приклад 4

Down the road, in twos and threes, more people were gathering in for the day of marketing the day of festival [89, с. 1].

Уздовж дороги по двоє, по троє підшиковувалися до черги ще люди, яких привабило до міста свято та базарний день [87, с. 1].

Як відомо зі сюжету, люди стояли у черзі *were gathering*, яка супроводжувалась різного виду розмовами, та очікували на свято *the day of festival*. У цільовому тексті перекладач вводить додадкове словосполучення *привабило до міста*, щоб показати зацікавленість людей у святі, що наближається.

Ф. Бацевич виокремлює **мовленнєві жанри** у межах побутового дискурсу: суперечки, співчуття, гумор та інші [6, с. 45-46], які еквівалентно передають прагматичне навантаження у нашому тексті:

Приклад 5 (ефект співчуття)

They shuffled along the cold stones of the street [89, с. 2].

Вони човгали ногами, поволі просуваючись уперед по холоднім камінні бруківки [87, с. 2].

Як бачимо, прагматичний ефект співчуття відтворено за допомогою правильно підібраних лексичних одиниць автором *snuffled, cold stones* та відповідників *човгали, по холоднім камінні* у перекладі.

Приклад 6 (ефект гумору)

— *Tom here is going to spit clean and true, right, Tom?*

- *I sure am! Laughter passed down the line* [89, с. 1].
- *Наш Том, вже він плюне як слід, вцілить, правда, Томе?*
- *Авжеж! Сміх покотився людською шеренгою* [87, с. 1].

В оригіналі гумор для читача створюється за допомогою оксиморону *to spit — clean and true* у питанні та окличною відповіддю *I sure am!* хлопчика. В перекладі гумор передається за допомогою слів *плюне як слід, вцілить* та перекладом відповіді вставним словом *Авжеж!* теж окличним реченням. Окреме навантаження відіграє подвійне звертання до головного героя на початку питання та вкінці *Tom here... right, Tom.*

Приклад 7 (ефект суперечки)

- *Won't it ever come back, mister?*
- *What, civilization? Nobody wants it. Not me! I could stand a bit of it, said the man behind another man. There were a few spots of beauty in it.*
- *Don't worry your heads, shouted Grigsby. There's no room for that, either* [89, с. 2].
- *Містере, те більше ніколи не повернеться?*
- *Що — цивілізація? Кому вона потрібна? Тільки не мені!*
- *А от я ладен децю в ній стерпіти, — відгукнувся один із черги. — Було в ній щось і гарне.*
- *Дарма переймаєшся! — вигукнув Грігзбі. — То все одно пусте* [86, с. 2].

Як показано в прикладі, прагматику суперечки передано через негативні конструкції *Nobody wants it. Not me*, короткі, емоційні окличні речення *What, civilization?*, використання в розмові ідіоми та сталих виразів *There's no room for that, either*;

б) непрямий смисл повідомлень та його інтерпретація учасниками комунікації в тексті виражається у непрямих мовленнєвих актах, смисл якої виводиться не буквально, а з опертям на підтекст, прихований зміст:

Приклад 8

- *This boy's an appreciator of arts, I'll have you know* [89, с. 1].

— *Цей хлопець тямить у мистецтві. Зрозумів?* [86, с. 1].

В цьому прикладі прихований зміст полягає в тому, що цього хлопця краще не чіпати. Читач зрозуміє це з останніх слів співрозмовника. Цікавим фактом є те, що в оригіналі комунікативний смисл передається через стверджувальне речення *I'll have you know*, а в перекладі — запитанням *Зрозумів?*;

в) ще одним прагматичним компонентом є **імплікатура** — це небуквальні аспекти значення і сенсу, які не характеризуються безпосередньо конвенціональною складовою мовних виразів мовним кодом, наприклад те, що мається на увазі, на що натякається [9, с. 89].

Приклад 9

— *Why n't you run off, give your place to someone who appreciates?* [89, с. 1].

— *Біг би ти, хлопче, звідси та поступився своїм місцем тому, хто знається на цій справі!* [87, с. 1].

Як бачимо, комунікативно-прагматичний потенціал через імплікатуру в наведеному прикладі реалізується в антонімічному перекладі *why not you run off* – *біг би ти* та заміною питального речення окличним *who appreciates?* – *знається на цій справі*. Прихований сенс повідомлення можна відтворити приблизно таким чином *хлопче, тут тобі не місце, я хочу зайняти твою чергу*;

г) наступною складовою в комунікативно-прагматичному потенціалі є **пресупозиція**, яку створюється за допомогою часток, основна характеристика — яких наповнення окремих слів, предикативних виразів та смислової організації всього висловлення.

Приклад 10

Tom lay getting his breath [89, с. 6].

Том дихав уже рівніше [87, с. 8].

У даному випадку пресупозиція виражається в оригіналі тексту словосполученням *lay getting*, а в перекладі — часткою *уже*. На читача

здійсниться прагматичне навантаження у форматі — *Тому раніше дихалось важче.*

Приклад 11

— *Why're we all here in line? asked Tom, at last. Why're we all here to spit?* [89, с. 3].

— *А чого ми всі тут стоїмо? — нарешті запитав Том. — Тільки щоб плюнути?* [88, с. 2].

У цьому ж реченні пресупозиція вирізняється через граматичні повтори *Why're we all here* в оригіналі, та частку *щоб* у перекладі. Таким чином прагматика для нашого читача виглядатиме так — *люди прийшли туди лише з однією метою, щоб плюнути і все;*

д) ще одним елементом є **риторичні аспекти мовлення**. До них можна віднести перерахування, паралельні граматичні конструкції, еліпси, риторичні запитання, хіазм [15, с. 88].

Приклад 12

— *Could be 3,000 or 5,000, for all we know* [89, с. 3].

— *А може, трьохтисячний. Чи п'ятитисячний. Звідки нам знати?* [6, с. 4].

У прикладі перекладу прагматичне навантаження реалізовано через риторичне запитання: *for all we know — Звідки нам знати?*. Читачу на інтуїтивному рівні стає відомо, що співрозмовник не стільки хотів отримати відповідь, скільки зосередити увагу на питанні, про яке йдеться у творі;

е) **прагматичні особливості модальності** є тим засобом досягнення прагматичного навантаження, що може виражати впевненість або вагання, згоду або незгоду, емоційну оцінку тощо. Модальність є факультативною ознакою висловлювання [39, с. 180].

Приклад 13

— *I could stand a bit of it, said the man behind another man* [89, с. 5].

— *А от я готовий її терпіти, – мовив один з черги* [87, с. 7].

У цьому прикладі показано, як модальне слово *could* здійснює прагматичне навантаження і показує, що мовець *один з черги* не просто має можливість, але й має намір та сповнений рішучості терпіти (*цивілізацію, згідно контексту*). У цільовому тексті перекладач для збереження прагматики оригіналу вводить дієприкметник *готовий*.

Приклад 14

— *Someone with a soul for pretty things. Might give us back a kind of limited sort of civilization, the kind we could live in in peace* [89, с. 5].

— *Людина, в якій душа горнеться до гарного. Він поверне нам – ні, не стару, а, так би мовити, органічну цивілізацію, таку, щоб ми могли жити мирно* [87, с. 6].

Як бачимо, у цьому прикладі є два модальних дієслова *Might, could*, де смислове навантаження припадає більшою мірою на перше. Модальне дієслово *might* передає не просто можливість, а надію чи навіть точність повернути цивілізацію. В оригіналі, вилучається підмет і модальне слово стає на перший план *Might give us*. У перекладі це передається у стверджувальній формі *Він поверне нам*.

є) До комунікативно-прагматичного потенціалу також входять **прагматичні складники засобів мовного етикету** — це сукупність спеціальних слів і висловів, які надають ввічливу форму англійської мови, а також правила, згідно з якими ці слова і вирази вживаються на практиці в різних ситуаціях спілкування [8, с. 134]. У нашому творі вони майже не представлені, адже суспільство у ньому позбавлене будь-якої доброти. Надія лишається тільки на головного героя.

Приклад 15

— *Yes, sir... Yes, sir, I guess so* [89, с. 2-3].

— *Добре, сер... Так сер, звичайно* [87, с. 3-4].

Нами проаналізовано, що лише у такому простому короткому реченні проявляються прагматичні складники засобів мовного етикету. Головний герой

— хлопчик Том — використовує такого роду ввічливі відповіді *Yes, sir* для вираження твердої згоди своєму співрозмовнику.

3. Роль невербальних компонентів і паралінгвальних засобів спілкування. Як правило, це елементи комунікативного коду, які мають немовну або знакову природу й разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання та сприйняття повідомлень [25]. У більшості випадків, прагматичну роль вони відіграють лише при усному перекладі, але в художньому тексті є ряд моментів, де відображаються невербальні та паралінгвальні засоби спілкування.

Приклад 16

— *I was joking. The man behind put his hand on the boy's head* [89, с. 1].

— *Я пожартував, — чоловік, котрий стояв позаду, поклав руку хлопчині на голову* [86, с. 1].

У цьому реченні після прямих слів *I was joking*, наводиться опис невербальних компонентів спілкування *putting his hand on the boy's head*, що здійснює певний прагматичний ефект — чоловік хотів цим жестом виправдати себе та показати свої, як можна здогадатись, лицемірні дружелюбні наміри.

4. Дискурсивні характеристики спілкування. До них відносять прагматичні аспекти реєстрових характеристик тексту, тональності спілкування, формування атмосфери спілкування [13, с. 22].

Приклад 17

The small boy stamped his feet and blew on his red, chapped hands, and looked up at the soiled gunny-sack clothing of the men, and down the long line of men and women ahead [89, с. 1].

Тупцюючи на місці й хукаючи на червоні від холоду, порепані руки, він дивився на грубий домотканий одяг тих, що стояли перед ним, і на довгу чергу чоловіків та жінок попереду [88, с. 1].

Як бачимо, згідно опису місця та ситуації, героїв та їх матеріального становища, можна вважати, що тональність спілкування повсякденна звичайна, адже в межах побутового дискурсу, атмосфера спілкування

сформувалась між незнайомими людьми *the long line of men and women*, у яких низький матеріальний статус *the soiled gunny-sack clothing*. Усі ці чинники формують прагматичне навантаження для читача (*ввести читача в правильну тональність та атмосферу спілкування*).

5. Послідовність реплік комунікантів – однією з основних вимог до перекладачів є урахувати семантику і функціональне навантаження: висловлювання комуніканта, вимовлені послідовно можуть являти собою одну репліку або кілька. Число реплік визначається функціонально-семантичним навантаженням і роллю, яку наведені висловлювання відіграють, так як перше висловлювання, наприклад, може закривати попередній (мікро) текст, а наступне, відповідно, відкривати наступний [24, с. 77-78].

Приклад 18

— *Whyn't you run off, give your place to someone who appreciates?* [89, с. 1].

— *Ти б краще віддав своє місце комусь тямущому, а сам забрався б геть!* [86, с. 1].

В оригіналі всюди простежується просторічна лексика комунікантів, що підтверджується типовими скороченнями *whyn't*, словами, що використовуються типово в розмовній лексиці *run off*. Речення подано в таких скороченнях та структурі, що на читача справляється враження, що питання задала не хороша, неосвічена людина. У наведеному перекладі, прагматичний потенціал в цьому плані компенсується типовими частками та наказовими дієсловами *Ти б; комусь; забрався б* для української розмовної лексики (-б), (-сь).

Приклад 19

Well, Tom, there's lots of reasons. Tom, it has to do with hate. Hate for everything in the Past [89, с. 3].

Ну, Томе, є купа причин для цього, тут вся річ у ненависті. Ненависті до всього, пов'язаного з Минулим [88, 3].

Поступово учасники діалогу переходять до міркувань. Репліки співрозмовників стають довшими та емоційно насиченішими. Слово *Past* в тексті оригіналу передається з великої літери, незважаючи на те, що його форма не має подібного використання з точки зору правил української мови. З іншого боку, з огляду на смислову складову розповіді, *Минуле* має величезну значимість (за контекстом це та цивілізація яку ненавиділи люди) і його виділення з великої літери є обов'язковим.

5. Структурність. Структурність — це загальна природна властивість кожного тексту, особливо художнього, в якому події розвиваються так жваво і емоційно та стрімко [18].

Якщо проаналізувати оповідання Рея Бредбері “Усмішка”, можна виокремити такі пункти:

- 1) читач знаходить для себе, що мова ведеться в діалогах та від третьої особи;
- 2) структурно, в тексті розповідь та опис подій тісно переплітається з діалогічністю, змішується та створює єдину картину;
- 3) текст поділений на абзаци, майже всі з яких є однаковими за об'ємом.

Приклад 20 (уривок)

In the town square the queue had formed at five in the morning [89, с. 1].

На головному майдані черга постала ще о п'ятій годині [87, с. 1].

Зазвичай, в кожному абзаці задає тон перше речення, від якого повинен відштовхуватись читач. Так, уже в першому реченні повідомляється час *at five in the morning*, місце *In the town square* і суб'єкт *the queue*.

Приклад 21 (уривок)

The small bay stood immediately behind two men [89, с. 1].

Хлопчисько стояв одразу за двома чоловіками [87, с. 1].

Уже в наступному абзаці, в перших рядках, читач має змогу познайомитись з головним *The small bay* та з другорядними *two men*.

Приклад 22 (уривок)

Tom hadn't even time to scream before the crowd bore him; The crowd was in full cry; he snatched a scrap of oily canvas, yanked, felt the canvas give, then fell, was kicked; Bloody, his clothing torn, watched old women chew pieces of canvas, men break the frame, kick the ragged cloth, and rip it into confetti [89, с. 4-5].

Том і отямитися не встиг, як натовп, гукаючи, штовхаючись, борсаючись, поніс його до картини; натовп вив; він простяг руку, схопив клапот лисніючого полотна, смикнув та впав, а поштовхи та стусани вибили його з натовпу; весь у саднах, одяг розірваний, він дивився, як стареча жувала шматки полотна, як чоловіки розмальовували раму, розкидали ногами жорсткі клаті, шматували їх у найдрібніше лахміття [87, с. 4-5].

Серед усіх абзаців у творі, автор виділяє лише цей за об'ємом. Великий обсяг визначається детальною характеристикою ключових рис суспільства. Саме у ньому просліджується кульмінація усього твору: хаос *the crowd bore him*, руйнація *kick the ragged cloth, and rip it into confetti* і дике суспільство *crowd was in full cry*, готове вбити одне одного та усе хороше навколо нього.

Зазначимо, що у перекладі структура залишається незмінною. Лише у деяких випадках речення абзаців та репліки діалогів можуть розділитись та об'єднуватись за змістом. Автор в більшості випадків конкретизує значення. Підраховано, що всього у тексті оригіналу вживано **132** означених артиклів (*the*), тоді як неозначених (*a*) застосовано всього **39**. Складносурядні речення переважають над складнопідрядними. Це підтверджується тим, що в тексті сполучник сурядності, у підвиді єднальності, (*and*) вживано **60** разів, а сполучник підрядності (*that*) — всього **15** разів.

6. Пунктуація. Загальновідомо, що за нормами англійської мови, в художній літературі пунктуація визначається автором. Для перекладача розділові знаки набирають питомої ваги. Приділяється багато уваги їх правильної передачі в перекладі [41].

Приклад 23

— *She's beautiful, he said* [89, с. 4].

— *Вона прекрасна...— знову мовив він.*

— *Плюй же, поки поліція не...*

— *Увага!..— розляглося над площею [88, с. 4-5].*

Згідно істотних змін в перекладі, зазначимо, що перекладач, здійснив логічний розвиток подій, додавши дві додаткові фрази *Плюй же, поки поліція не; Увага!*. Також, помітна роль вживання крапок у перекладі речення — вираження уривчастості, перерваності або недокінченості фрази від роздумів, хвилювань, чи зворушення *поки поліція не...; Увага!...* У цій ситуації прагматичне навантаження полягає в тому, що кожен читач, залежно від обізнаності в тексті, логіки, має можливість завершити обірвану, незакінчену фразу, додавши, що *прийшла міліція і не дозволила більше плювати в картину.*

У роботі нами визначено, що коли читач вступає в певні відносини з текстом, текст починає здійснювати на нього певний прагматичний вплив уже на структурному рівні. Щоб проаналізувати комунікативно-прагматичний потенціал художнього задуму на цьому рівні, розглядалися такі основні прагматичні моменти: контекст і ситуація безпосереднього спілкування, прагматичні аспекти мовного коду в комунікації, невербальні компоненти і паралінгвальні засоби спілкування, дискурсивні характеристики спілкування, послідовність реплік комунікантів, структурність, пунктуація.

До контексту та ситуації відносять місце і час спілкування, характер каналів комунікації. До прагматичних аспектів мовного коду входять мовленнєві жанри, яким надається перевага; непрямий смисл повідомлень та його інтерпретація учасниками комунікації; імплікації та імплікатури; пресупозиції; риторичні аспекти спілкування; прагматичні особливості модальності; прагматичні складники засобів мовного етикету; дотримання норм культури мовлення учасників спілкування. Невербальні компоненти і паралінгвальні засоби спілкування відіграють найменшу роль в прагматичному потенціалі тексту (лише кілька разів), хоча й тут вони теж мають своє місце.

Нами досліджено, що послідовність реплік комунікантів визначається функціонально-семантичним навантаженням. Загалом, у роботі проаналізовано, що кожний компонент структурного рівня здійснює різне прагматичне навантаження на читача. Згідно прикладів, переважають дискурсивні характеристики тексту та саме структурність, най менше прагматичні складники засобів мовного етикету та невербальні компоненти.

2.2. Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу художнього висловлювання у перекладі на семантичному рівні

Існування варіативних смислів ознак поняття, предмета чи явища та виокремлення одного із них залежно від мети висловлювання здебільшого обумовлене специфікою залежності значення від контексту, тому під час відтворення висловлювання українською мовою постають труднощі з диференціацією значень [8, с. 174].

Одним з чинників, що дозволяє зберігати комунікативно-прагматичний потенціал є урахування значення семантичних одиниць тексту. У тексті художнього твору можна виділити прагматичні моменти, які виявляються на семантичному рівні і потребують різного ступеня адаптації у перекладі українською мовою. Серед основних компонентів, що несуть прагматичне навантаження у нашому художньому тексті можна виділити: семантичну цілісність, семантичну зв'язність, семантичну подільність, повтори та ключові слова та фрази [11].

1. Семантична цілісність — збереження значень слів свого інформаційного змісту та однозначності в інтерпретації при умовах випадкових впливів [34]. В нашому тексті її забезпечують опис природи, характерні риси та зовнішній вигляд персонажів, суспільні події, що розгортаються в оповіданні.

Приклад 24 (опис природи)

The rimed country; bits of mist; the ruined buildings; cities all junk; a shallow stream; the ruined farm dwelling; the cold sky [89, с. 1-6].

Вибілені інеєм поля; пасмами висів туман; серед розбитих будівель; у чистім холоднім повітрі; міста – купи руїн; розбита ферма; мілка річечка; холодне небо [87, с. 1-8].

Як бачимо, ключовими образами, що несуть прагматичне навантаження на читача в описі природи є **холод** *The rimed country, the cold sky* та руйнація *the ruined buildings, розбиті будівлі*.

Приклад 25 (зовнішній вигляд)

The soiled gunny-sack clothing; grimy coats and greasy hats; The small boy stamped his feet and blew on his red, chapped hands [89, с. 1-4].

Засмальцований, з цупкої мішковини одяг; страхітлива одіж та брудні капелюхи; він тупцював на місці й хекав на свої червоні, обвітрені руки [86, с. 1 - 3].

З наведеного прикладу можна зробити висновок, що комунікативно-прагматичний потенціал в цьому описі полягає у відтворенні в уяві читача розуміння бідності та убогості *gunny-sack clothing*, низького матеріального рівня тогочасного суспільства *grimy coats and greasy hats* та головного героя, де холод підкреслює та підсилює скрутність їх становища.

2. Семантична зв'язність. Зв'язність у тексті досягається за допомогою різних мовних засобів. Вони, так би мовити, об'єднують слова, словосполучення, речення, абзаци та навіть цілі мікротексти в єдине ціле. Самий зв'язок між текстовими одиницями виражається повторами, кліше, сполучниками, вставними словами, синонімами, артиклями, частками та іншими поняттями та словами, що дають змогу плавно перейти до іншої частини тексту [34].

Приклад 26

Why're we all here in line? asked Tom, at last. Why're we all here to spit?' Grigsby did not glance clown at him, but judged the sun. Well, Tom, there's lots of

reasons. He reached absently for a pocket that was long gone, for a cigarette that wasn't there. Tom had seen the gesture a million times [89, с. 3].

Чому всі ми стоїмо в черзі? — роздумуючи, запитав Том. — Чому всі мусять плювати? Грігсбі й не глянув на нього, він дивився на сонце, міркуючи, котра година. — Ну, Томе, є купа причин для цього, — він звично заклав руку до кишені, якої вже давно не було, шукаючи неіснуючу цигарку. Том бачив цей жест мільйон разів [86, 2-3].

Як бачимо, автор у запитальних репліках для зв'язності вводить повтор *Why're we all here*. У наступному, за допомогою займенника *him* автор показує, що Грігсбі не відповідав саме Тому, відразу ж вказуючи причину *but judged the sun*. Далі, через використання займенника *he* відомо, що мова йде про Грігсбі. У цьому реченні за допомогою підрядного сполучника *that* з'єднуються головне та залежне речення, а слово *there* є не що іншим, як показником місця події. У наступному реченні відіграє важливу роль означений артикль *the gesture*, уточнюючи, що саме рух виконаний в минулому реченні бачив Том, а не будь-який інший.

У перекладі Л. Коломієць у питальних реченнях зберігає повтор і створює паралельні конструкції: *Чому всі ми стоїмо в черзі?.. Чому всі мусять плювати?..* Далі перекладач вживає для зв'язності синонім *він* та сполучник підрядності *котра*. У наступних реченнях він застосовує такі мовні засоби для зв'язності *цього, він, якої, цей* [86, с. 2-3].

3. Семантична подільність. Основною прагматичної ознакою тексту на семантичному рівні є подільність. Вона характеризується поділенням та виокремленням у тексті тем, ідей, понять, суджень. Іншими словами, це поділ тексту на концепції [34, с. 180-182]. Головними концепціями в оповіданні Рея Бредбері Усмішка були: руйнація, бідність, холодна природа, ненависть суспільства до усього хорошого, крах цивілізації, надія на щасливе майбутнє.

Приклад 27 (крах цивілізації)

Among the ruined buildings; but not many were buying, not many had the wealth; a bombed-out stone wall; things were in a fearful mess there for a while;

cities all junk, roads like jigsaws from bombs and half the cornfields glowing with radio-activity at night; What, civilization? Nobody wants it. Not me! [89, с. 1-4].

Руїни будинків; та й купував її мало хто – не кожен міг дозволити собі таку розкіш; за зруйнованою бомбою стіною; деякий час усе було в такому жахливому безладді; міста наші – руїни, дороги геть розбито бомбами, а добра половина полів світиться поночі від радіоактивності; що? Цивілізація? Ніхто цього не бажає. І я перший [88, с. 1-3].

У наведених уривках прагматика розуміння читачем занепаду цивілізації) супроводжується описом бідності *not many had the wealth*, розрухою та хаосом навкруги *a fearful mess there*: в містах *cities all junk*, полях *the cornfields glowing with radio-activity*, на дорогах *roads like jigsaws from bombs*, а також негативними конструкціями в прямій мові *Nobody wants; Not me; Ніхто цього не бажає*.

Приклад 28 (ненависть суспільства до усього хорошого)

You hate whatever it was that got you all knocked down and ruined; smash of a sledge-hammer at the car; the crowd was in full cry, their hands like so man, hungry birds pecking away at the portrait [89, с. 2-4].

Людина ненавидить те, що зламало її, покалічило їй життя; вгатити машину кувалдою; натовп ревів на все горло, і руки роздирали портрет, як шмат падали згряя птахів [86, с. 2-4].

Через наведені уривки, можна стверджувати, що прагматичне навантаження на читача реалізується в розумінні ним занепаду суспільства, його культури, норм та людських принципів через експресивні значення слів *to smash; pecking away; натовп ревів; роздирали портрет*.

Приклад 29 (надія на щасливе майбутнє)

I could stand a bit of it, said the man behind another man. There were a few spots of beauty in it; someone'll come along some day with imagination and patch it up. Mark my words, someone with a heart; Someone with a soul for pretty things. Might give us back a kind of limited sort of civilization, the kind we could live in in peace [89, с. 4].

А от я ладен децю в ній стерпіти, — відгукнувся один із черги. — Було в ній щось і гарне; ще з'явиться, от побачите, якийсь головатий і підлатає цивілізацію. Згадаєте мої слова. Та людина матиме чутливе серце [86, с. 4].

Надія на нову, кращу цивілізацію представлена в тексті лише декількома фразами. Читач може це вловити лише в деяких уривках. Ключовим словом оригінального тексту, яке багаторазово повторюються і несуть головне прагматичне навантаження є **потрійне повторення** займенника *someone*. Цим автор хотів донести до читача, що ще з'явиться хтось, якась людина, і відбудуться позитивні зміни в суспільстві. На жаль, в перекладі повтору не збережено. А займенник *someone* передано такими відповідниками, як: *головатий; людина*.

4. Повтори. Повтор, за даними дослідженого матеріалу, відноситься до одних з найбільш частотних засобів інтенсифікації висловлювання. І.Р. Гальперін, викладаючи свою позицію щодо повторів, пише: *What are the most obvious stylistic functions of repetition? The first, the primary one, is to intensify the utterance* [11, с. 212]. Думка про підсилювальної функції повтору в цитованому висновку виражено гранично ясно. Які ж причини спонукають використовувати в мові однотипні конструкції, і як мовні засоби втілюються в стилістичний прийом паралелізму і яким чином вони створюють і підсилюють прагматичний потенціал художнього тексту?

Приклад 30

- *They say she smiles.*
- *They say she's made of oil and canvas.*
- *They say she's four centuries old.*
- *That's what they say, boy, yes* [89, с. 1-2].
- *Кажуть, вона усміхається*
- *Кажуть, вона зроблена з фарби та полотна.*
- *Кажуть, їй чотириста років.*
- *Правильно, так кажуть, хлопче, кажуть* [87, с. 2].

Однією з причин появи однотипних конструкцій у наведеному проміжку діалогу є вкрай збуджений стан мовця. У момент гніву, радості, відчаю (у нашому випадку — надзвичайної цікавості) людина не може підшукати потрібний вираз своїх думок і почуттів. У такі моменти спостерігається повторення окремих слів і цілих речень або синтаксичних конструкцій [44, с. 190]. При сильному збудженні немає часу і можливості обмірковувати свої думки. Таким чином, схвильований стан мовця відбивається на синтаксичній будові його мови. В оригіналі хлопчик починає з *They say* для введення загальної приказки або висловлювання, що виражає загальноприйняте переконання. На читача здійснюється вплив, що хлопчик, можливо, не впевнений у своїх твердженнях і хоче дізнатись правду. У перекладі, з точки зору правил української мови, умовний підмет вилучається *Кажуть*.

Приклад 31

— *The original, now, I've heard, was painted on wood a long time ago* [89, с. 2].

— *Та, справжня, я чув, була на дошці намальована, у давню давнину* [87, с. 3].

Як бачимо, перекладач вводить додаткове прагматичне навантаження через тавтологію *давню давнину*, натякаючи читачу на дуже далекий проміжок часу. Це супроводжено також поясненням *painted on wood*. У перекладі перекладач конкретизує це значення *була на дошці*.

Приклад 32

— *Now mind, no rocks, Tom; they don't allow rocks thrown at her* [89, с. 2].

— *І з'яв, Томе: жодного каміння, вони заборонили жбурляти в неї камінням* [87, с. 3].

У реченні співрозмовник робить певні вказівки та настанови Тому *no rocks*. Повтори є типовими в типах речень такого роду і несуть запам'ятовувальну функцію. У нашому випадку — це також і попереджувальна функція, що доводиться дієсловами наказового способу як в

оригіналі *now mind*, так і в цільовому тексті *і затям*. В перекладі цих вказівок збережено номінацію *жодного каміння*.

Приклад 33

...don't nothing except have our festivals, Tom, our festivals [89, с. 4].

...жоднісінької тобі втіхи, крім цих наших свят, Томе. Наших свят... [87, с. 3].

У цьому випадку, через повтор *our festivals* на читача здійснюється приховане прагматичне навантаження в тому сенсі, що автор хоче показати увесь відчай та зневіру людини. У перекладі це додатково реалізується позначенням окремим реченням з трьома крапками *наших свят...*

Приклад 34

— *Do I remember that, Tom? Do I remember? Why, I got smash the front window, you hear?* [89, с. 5].

— *Чи пам'ятаю я, Томе? Чи пам'ятаю? Та ж я розбив переднє скло – скло, чуєш?* [87, с. 6].

Як бачимо, прагматичне навантаження на читача відрізняється іншим значенням. Через повтор *Do I remember* автор хоче донести до читача глибоке здивування мовця. Перекладач вдало додає ще один повтор *скло*, що більше підсилює прагматичний потенціал слова, передаючи таку емоцію, як задоволення та радість.

Приклад 35

At last they stood in the main square [89, с. 4].

Кінець кінцем і вони ступили на головний майдан [87, с. 5].

У цьому прикладі прагматичне навантаження виноситься саме у перекладі. Перекладач вдало використовує тавтологію і гру слів — *Кінець кінцем*, адже герої спочатку стояли в кінці черги. Цим автор хотів показати читачу їх важкий і довгий шлях до своєї мети.

Приклад 36

Tom felt his heart beating very strongly and excitedly [89, с. 4].

Серце Тома билось часто-часто [87, с. 5].

Як бачимо, перекладач знову виносить прагматику через вживання повтору *часто-часто*. Цим він замінює оригінальні означення *very strongly and excitedly* та показує, що Том був дуже схвилюваний або вражений.

Приклад 37

– *That's human nature. Unthinking, maybe, but human nature anyway* [89, с. 4].

– *Така вже людська вдача. Може, це й нерозумно, але нічого не вдієш — така людська вдача* [88, с. 5].

У цьому випадку, прагматичне навантаження несе повтор *human nature* — *людська вдача*. Автор хоче показати читачу, що люди не визнають своїх помилок, а тільки знизують плечима, звинувачуючи свою природу.

5. Ключові слова та фрази. Вони повторюються багато разів і мають головний прагматичний потенціал.

Протягом тексту слово *Том* вживається **41** раз. Така багаторазовість може пояснюватись різними чинниками:

- 1) прагнення ідентифікувати головного героя;
- 2) конкретизація та виокремлення його, як єдину надію на хороше майбутнє.

Приклад 38

Tom here is going to spit clean and true, right, Tom? I sure am!; Here we go, Tom, let fly; Tom, spit!; Get on, Tom! Move!; Hey there, Tom; Only Tom stood apart, silent in the moving square [89, с. 1-7].

– *Наш Том, вже він плюне як слід, вицільть, правда, Томе? – Авжеж!; – Ну, Томе, зараз наша черга, не барися!; – Томе, нумо! Спритніше!; – Гей, Томе, чого ж ти?; Лише Том стояв притихлий обіч цієї свистопляски* [87, с. 1-8].

У прикладі вище, проаналізовано, що автор вводить у поведінку головного героя певнусюжетну градацію, що здійснює велике та головне прагматичне навантаження на читача. Автор розкриває характер Тома та зміну його духовного настрою протягом усього твору. Спочатку у нього цілковита впевненість плюнути в картину *I sure am!; Авжеж!*. Протягом сюжету у нього

ростуть вагання і він повністю відмовляється від жорстокості суспільства *Only Tom stood apart, silent in the moving square.*

Протягом тексту час від часу зустрічається слово *man*, переклад якого виглядає по-різному. Всього слово *man* вжито **20** разів. Так, наприклад, на початку тексту, коли мова йде про людину, яка жартувала над головним героєм розповіді, перекладач не наважується називати його *чоловіком*. Незважаючи на те, що використовується слово *man*, будь-яких інших гендерних ознак в тексті не вказано. В іншій частині тексту слово *man* розуміється перекладачем як якесь абстрактне звернення. Переклад в даному випадку здійснюється за допомогою використання займенника *хтось*.

Нами проаналізовано, що значення слова залежить від контексту. У свою чергу, комунікативно-прагматичний потенціал тексту зберігається з урахуванням значення семантичних одиниць тексту. Тому, на семантичному рівні нами встановлено та охарактеризовано основні компоненти, що несуть прагматичне навантаження: семантичну цілісність, семантичну зв'язність, семантичну подільність, повтори та ключові слова та фрази. За допомогою семантичної цілісності, комунікативно-прагматичний потенціал зберігає свій інформаційний зміст та однозначність інтерпретації в *описах природи та зовнішності героїв*. Семантична зв'язність допомагає об'єднати слова, речення та абзаци в єдине ціле за допомогою *синонімічних рядів та займенників*, зберігаючи та підтримуючи вплив на читача протягом усього тексту. Семантична подільність характеризується поділенням та виокремленням у тексті тем, ідей, понять, суджень, (*руйнація, ненависть, надія, краса, бідність, занепад*) прагматика яких супроводжується певним описом, що допомагає відтворити у читача уявлення про предмет. Повтори слугують засобом інтенсифікації висловлювання та несуть різний комунікативно-прагматичний потенціал — від здивування до рекомендацій. Ключові слова та фрази (*в більшості граматичні, та стосуються головного героя*) неодноразово повторюються і несуть головне прагматичне навантаження.

2.3. Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу художнього висловлювання у перекладі на стилістичному рівні

На початку ХХІ сторіччя почала формуватися нова галузь прагматики – прагматична стилістика. Виходячи з її положень, нам потрібно визначити певні параметри прагматики художнього тексту, до яких можна віднести стилістичну конвергенцію і тропеїчне поле. Очевидним є зв’язок прагматики і стилістики художнього тексту, оскільки стилістичні засоби, насамперед оригінальні тропи з антропоморфною або зооморфною семантикою, несуть значне прагматичне навантаження [31, 290-300]. Щоб визначити прагматичні аспекти художнього тексту твору “Усмішка”, потрібно охарактеризувати основні стилістичні засоби, які були використані: метафора, порівняння, метонімія, перифраз, гіпербола, епітет, анафора, замовчування, паралелізм, алітерація, полісиндетон, риторичні запитання.

1. Метафора — стилістичний прийом, що полягає у зіставленні одних предметів з іншими за спільністю ознак [39]. У проаналізованому оповіданні метафори складають основну частку усіх стилістичних засобів.

Приклад 39

Laughter passed down the line [89, с. 2].

Сміх покотився людською шеренгою [87, с. 2].

У введеному прикладі, за допомогою метафори *laughter passed*, сміх покотився автор яскраво показує, як люди, що стояли в черзі, почали сміятись від її початку, до кінця *down the line*.

Приклад 40

The moon rose very high, and the little square of light crept slowly over Tom's body [89, с. 7].

Високо в небі плив місяць. Маленький клатчик світла мандрував баштою, переповзаючи по тілу Тома [86, с. 7].

Автор метафоризує місяць *the moon rose*, щоб показати, що настала ніч. Перекладач застосовує зміну метафоричної дії *moon rose* — *плив місяць*, щоб мати можливість застосувати типовий сталий метафоричний вираз характеристики місяця, що використовується в художній літературі української мови. В наступному реченні автор змальовує місячне сяйво, промені якого проблискують крізь зруйновану башту. Автор описує промені місяця *The little square of light*, що передаються у перекладі *Маленький клантик світла*. Йому (місяцю) приписують людські властивості як в оригіналі *crept*, так і в перекладі *мандрував*.

Приклад 41

Bits of mist had clung at first, but now with the new light of seven o'clock it was beginning to disperse [89, с. 1].

Пасмами висів туман, але тепер, о сьомій ранку, розвиднілось, і він почав танути [87, с. 1].

У наведеному прикладі автор змальовує природу. Він вводить розгорнуту оригінальну метафору, передаючи такі характеристики туману *to have clung, begin to disperse*. Перекладач додає нові метафоричні описи туману *висіти, розвиднітись, танути*. Якщо шукати приховане значення, можна припустити, що для читача розвиднілась не тільки хмара туману, а й ситуація — він побачив руїни, бідних людей.

Приклад 42

And it was still there, warm and gentle, when he went to sleep and the world was silent and the moon sailed up and then down the cold sky towards morning [89, с. 7].

Легідна, щира, вона була там і тоді, коли він заснув, а світ охопила німа тиша, і місяць плив у холоднім небі спочатку вгору, потім униз, назустріч ранку [87, с. 8].

Це речення є окрасою усього твору зі стилістичної точки зору. Воно рясніє стилістичними засобами. Крім досліджуваних нами розгорнутих метафор *the world was silent, moon sailed* в реченні присутні епітети *warm and*

gentle... Smile, cold sky. А також простежується градація у такій послідовності *he went to sleep, the world was silent, the moon sailed up, towards morning.* Комунікативно-прагматичний потенціал художнього задуму очевидний — це речення стоїть останнім і логічно й красиво завершує твір. Автор, за допомогою емоційно-експресивної функції хотів компенсувати відтворення усіх негативних чинників та складових суспільства. Удосконалюється образ Усмішки, як втілення краси, добра і великої сили мистецтва. Ранок символізує надію на краще, початок нового.

2. Порівняння — стилістичний прийом, мета якого пояснити одний предмет крізь призму іншого. У нашому тексті порівняння застосовані, знову ж таки, щоб описати стан героїв та суспільства, їх культуру та емоційний стан, стан природи та цивілізації загалом через зіставні описи міст, місцевості.

Приклад 43

The year they tore up all the books in the square and burned them and everyone was drunk and laughing [89, с. 4].

Згадав, як шматували та палили книжки на майдані й усі реготали, наче п'яні [87, с. 5].

За допомогою порівняння *усі реготали, наче п'яні* перекладач хотів яскраво показати жорстокість людей. Перекладацьке рішення може зазнати критики, адже в оригіналі немає порівняння *everyone was drunk and laughing*. Можливо, перекладач послуговувався логічним розвитком, і, не стільки хотів передати їх зовнішню характеристику *випивання, сміх*, скільки внутрішній стан *божевілля*.

Приклад 44

The crowd was in full cry and their hands like so many hungry birds pecking away at the portrait [89, 4-5].

Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи [87, с. 5].

Порівняння *hands like so many hungry birds* в тексті ототожнює людей з тваринами, які позбулись останніх факторів людяності. Означення *hungry* та

його переклад *голодні* вдало передає стан людей. Адже, в описі відображається, що люди накинулись на картину, як тварини на здобич.

Приклад 45

Cities all junk, roads like jigsaws from bombs and half the cornfields glowing with radio-activity at night [89, с. 3].

Міста – купи руїн, дороги від бомбардувань – наче пилка, вгору-вниз, поля ночами світяться, радіоактивні... [87, с. 4].

За допомогою цього стилістичного прийому порівняння, читач може уявити **наслідки війни**: руїни у містах *Cities all junk*, воронки від снарядів на дорогах *roads like jigsaws from bombs*, знищення природи *the cornfields glowing with radio-activity*.

3. Метонімія — стилістичний прийом, мета якого вкласти значення а назву іншого предмета, пов'язаного з властивим для цього слова предметом за своєю природою [48].

Приклад 46

In the town square the queue had formed... [89, с. 1].

На головному майдані черга постала... [87, с. 1].

Через метонімію *черга* автор називає людей, що прийшли на майдан. Подібну метонімію він повторює в тексті ще кілька разів. На читача здійсниться вплив, який полягає у тому, що автор хотів охарактеризувати людей, як натовп, що рухається в одному напрямку.

Приклад 47

All the world was asleep in the moonlight. And there on his hand was the Smile [89, с. 7].

Світ спав, осяяний місяцем. А на його долоні лежала Усмішка [87, с. 8].

Автор у даному реченні зображає не тільки людей, що лягають спати під покровом ночі *in the moonlight*, але й усі негаразди та проблеми *all the world*, що перестають існувати, поки світить місяць. Крім того, центральний образ твору **Усмішка** *the Smile* теж являє собою метонімію – клаптик тканини, на якій зображена усмішка жінки.

Приклад 48

But the best of all, recalled Grigsby, there was the time they smashed a factory that was still trying to turn out aeroplanes [89, с. 4].

Та найкраще, — продовжував згадувати Грігсбі, — було того разу, коли громили завод, який ще намагався виробляти літаки [87, с. 5].

У наведеному реченні наводиться проста метонімія, яка означає людей, які в ньому працювали. Це пояснюється наступним описом в оригіналі *trying to turn out aeroplanes*. Хоча прагматичне навантаження тут здійснює не метонімія, а експресивне дієслово *to smash*, потенціал якого зберігається в перекладі *громили*.

Приклад 49

Tom hadn't even time to scream before the crowd bore him, shouting and pummelling about, stampeding toward the portrait [89, с. 5].

Том не встиг і ойкнути, як навколо зчинився страшенний гвалт. Боляче штовхаючись, натовп поніс його до картини [86, с. 5].

Натовп уособлює в цьому реченні людей, якими рухає жорстокість *crowd bore him*. Перекладач розділив оригінал на два речення. Крім того, він здійснив перестановку *crowd bore him* — на кінець, уникнув паралельних конструкцій *shouting and pummelling about, stampeding*. Цим, можливо, перекладач хотів виділити прагматичне значення кожного слова. Не вдалось повністю відтворити лексему *stampeding*. Це слово є набагато сильнішим, ніж його український відповідник *поніс*.

4. Перифраз — заміна прямого найменування предмета непрямым його означенням.

Приклад 50

I was joking. The man behind put his hand on the boy's head. The boy shook it away coldly. I just thought it strange, a boy out of bed so early [89, с. 1].

— Я пожартував, — чоловік, котрий стояв позаду, поклав руку хлопчині на голову, а той, насупившись, скинув її. — Просто подумав: якось дивно — дитина вже на ногах із самого ранку [86, с. 1].

Автор за допомогою розмовної фрази *out of bed so early* пояснює, що дитина не спить так рано, Тому у вихідному тексті ми маємо перифраз словосполучення *вже на ногах*. В перекладі, як і оригіналі, відтворено прагматичний потенціал — підкреслення здивування співрозмовника головного героя.

5. Гіпербола — стилістичний прийом, який реалізується в навмисному перебільшенні для посилення та підкреслення думки [48].

Приклад 51

Tom stood before the painting and looked at it for a long time [89, с. 1].

Том завмер перед картиною, дивлячись на неї [87, с. 5].

В оригіналі враження хлопчика від побаченого передано нейтрально *looked at it for a long time*. У перекладі використано гіперболу для підкреслення здивування та враження *завмер перед картиною* головного героя.

6. Епітет — це слово чи словосполучення, яке має експресивний або сенсовий відтінок [48].

Приклад 52

The warm and gentle, lovely Smile [89, с. 7].

Легідна, щира, чарівна Усмішка [87, с. 8].

У реченні оригіналу наводяться епітети для характеристики усмішки *warm, gentle, lovely*, що передають почуття героя, які він переживав у той момент. Перекладач наводить хороші відповідники, які вдало передають подібні почуття *любви, задоволення, доброти* для української аудиторії.

7. Анафора — стилістичний прийом, що полягає в повторенні лексичних одиниць цілого твору або його частини [47].

Приклад 53

Why're we all here in line? asked Tom, at last. Why're we all here to spit? [89, с. 3].

Чому всі ми стоїмо в черзі? — роздумуючи, запитав Том. — Чому всі мусять плювати? [86, с. 3].

Автор використовує анафору *Why're we all... Why're we all* для вираження зацікавленості та логічної думки героя. Саме з цієї ситуації починаються вагання та сумніви Тома у правильності своїх вчинків. У перекладі так відтворюється повторення *Чому всі... Чому всі*.

8. Замовчування — стилістичний прийом, що представляє собою незакінчене речення (недомовлене висловлювання) [48].

Приклад 54

— *First thing you know there's war!*

— *But maybe next time it'd be different...* [89, с. 4].

— *Найперше, що ви дістанете, буде війна*

— *А може, цього разу буде інакше...* [88, с. 5].

Автор не закінчує думки через обірваність речення *it'd be different...*, передає напружений психологічний стан мовця, а саме сум та якусь надію. У перекладі, прагматика замовчування забезпечується точним відтворенням оригіналу *буде інакше...*

9. Паралелізм — стилістичний прийом, метою використання якого є відображення паралельних конструкцій [47].

Приклад 55

He snatched a scrap of oily canvas, yanked, felt the canvas give, then fell, was kicked, sent rolling to the outer rim of the mob [89, с. 6].

Він простягнув руку, безтямно мавпуючи інших, ухопив клапоть маслянистого полотна і смикнув, видерши його, а потім упав, і стусани винесли його на край натовпу [86, с. 6].

У оригіналі *snatched a scrap, yanked, felt, was kicked, sent* як і в перекладі *простягнув руку, ухопив клапоть, смикнув, упав* простежуються паралельні дієслівні конструкції, що створюють у взятому випадку градацію.

10. Риторичне запитання — риторична фігура, що відображає застосування запитання, яке не потребує або не має відповіді [44, 25].

Приклад 56

Could be 3,000 or 5,000, for all we know [89, с. 3].

Можє, вже трьохтисячний чи п'ятитисячний! Хто знає? [88, с. 3].

Хоча в оригіналі це подається стверджувальним реченням *for all we know*, у вихідному тексті, за логічним розвитком, перекладач застосовує риторичне запитання *Хто знає?*. Цим він хотів показати читачу, що співрозмовник ставиться зі скептицизмом та прямо не вірить, що є хтось, хто знає точну сьогоднішню дату.

11. Полісиндетон — стилістична фігура, що полягає у такій створенні такої конструкції, при якій всі або майже всі однорідні члени речення зв'язані між собою одним і тим самим сполучником [47].

Приклад 57

The small boy stamped his feet and blew on his red, chapped hands, and looked up at the soiled gunny-sack clothing of the men, and down the long line of men and women ahead [89, с. 8].

Хлопчисько притупцьовував на місці і дмухав на свої червоні, у саднах, руки, позираючи то на брудну, з грубої мішковини, одежу сусідів, то на довгий ряд чоловіків та жінок попереду [87, с. 8].

Як бачимо, в оригіналі частини речення зв'язані сполучником [*and*] чотири рази *and blew, and looked, and down, and women*. В перекладі речення зв'язане сполучниками (*і*) та (*то*) *і дмухав, то на довгий ряд чоловіків та жінок попереду*. Ні автор, ні перекладач не розділяє речення на прості речення. Тому логічно застосувати полісиндетон з точки зору зв'язності та змісту.

Нами визначено очевидність зв'язку прагматики і стилістики художнього тексту. Щоб дослідити комунікативно-прагматичний потенціал художнього задуму тексту на стилістичному рівні, на прикладах проаналізовано основні стилістичні засоби, застосовані в тексті: оригінальна метафора, порівняння, метонімія, перифраз, гіпербола, епітет, анафора, замовчування, паралелізм, алітерація, полісиндетон, риторичні запитання. Найчастіше в тексті використовується оригінальна метафора (*4 рази на ілюстрованих прикладах*) для змалювання природи. Такий тип метафори ми

називаємо оригінальна біоморфна метафора. Метонімія простежується в *описах характеру суспільства*. Епітети оригіналу та перекладу є *дотичними до головного образу* художнього оповідання — Усмішка. Гіпербола, анафора, замовчування використовуються для підкреслення та підсилення почуттів героїв (*Тома та Грігсбі*).

2.4. Засоби реалізації прагматичної адаптації перекладу художнього тексту

Прагматична адаптація має на меті забезпечити адекватне розуміння повідомлення рецепторами перекладу. Прагматична адаптація виявляє низку проблем, при вирішенні яких перекладачеві нерідко доводиться застосовувати різні прийоми і засоби, пов'язані з пошуком адекватних відповідників за межами словникових статей та закономірних граматичних співвідношень. До основних прийомів та засобів реалізації прагматичної адаптації в художньому тексті Усмішка відносять:

1. Додавання.
2. Вилучення.
3. Логічний розвиток.
4. Антонімічний переклад.
5. Конкретизація.
6. Перестановка.
7. Компенсація.
8. Заміна частин мови.
9. Цілісне перетворення.
10. Об'єднання речень.

1. Додавання. Трансформація додавання полягає у додаванні у текст перекладу лексичних одиниць, які відсутні в оригіналі, для належної передачі смислу тексту оригіналу та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм мови перекладу [43, с. 48].

Приклад 58

While cocks were crowning far out in the rimed country [89, с. 1].

Коли за вибіленими інеєм полями співали далекі півні [87, с. 1].

Перекладач підсилює опис місцевості у своєму перекладі, додаючи колір *вибілений* у зображенні поля в тексті. Такі описи неодноразово додаються протягом усього тексту для посилення прагматичного *експресивного* у нашому випадку навантаження на читача через відтворення додаткових рис у відображенні опису природи та персонажів.

Приклад 59

This boy's an appreciator of arts [89, с. 1].

Він справжній знавець мистецтва [88, с. 1].

Як бачимо, у перекладі *an appreciator of arts* українською мовою додано означення *справжній*. За контекстом, це підвищує його соціальний статус у черзі.

Приклад 60

Tom stared ahead to the place where the line ended, beyond a bombed-out stone wall [89, с. 1].

Том обернувся й подивився туди, де за зруйнованою бомбою стіною видно було кінець черги [88, с. 1].

Перекладач додає ще одне дієслово *обернувся* для належного пояснення читачу. За контекстом невідомо, куди Том дивився **до цього**. Тому, можливо, перекладачу прийшло на думку додати послідовність дій у тексті.

Приклад 61

They got her set up with four brass poles and a velvet rope to keep folks back [89, с. 2].

Щоб тримати людей на відстані, її обнесли оксамитовою огорожкою на чотирьох мідних стовпцях — усе найвищого татунку [88, с. 2].

Перекладач додає характеристику події *усе найвищого татунку*. З прагматичної точки зору, цим він може донести до читача офіційність події. Серед інших трансформацій також застосовує перестановку.

Приклад 62

Someone'll come along some day with imagination and patch it up [89, с. 3].

Ой, а таки з'явиться колись який-небудь сміливий фантазер і все владнає [88, с. 3].

У перекладі додано означення *сміливий фантазер* оригінального словосолучення *Someone with imagination*. Для читача це може означати, що тільки мужня, смілива людина може змінити суспільство.

Приклад 63

There was a sharp ripping sound [89, с. 5].

Почувся різкий звук роздертого полотна [86, с. 5].

Без додаткового пояснення *звук роздертого полотна* не здійснить прагматичне навантаження на читача. Він просто не буде розуміти причину різкого звуку *sharp ripping sound* без контексту.

2. Вилучення – усунення в тексті перекладу повторів, тавтології, які є надлишковими у перекладі [43].

Приклад 64

A man was selling cracked cups of hot coffee up ahead [89, с. 1].

Попереду продавали гарячу каву в надщерблених філіжанках [86, с. 1].

Неозначений артикль (**a**) вказує на неважливість суб'єкта *a man*. Тому, в українському перекладі умовний підмет опускається *Попереду продавали*.

Приклад 65

It was made from some berry that grew on the meadowlands beyond town [89, с. 1].

Її запарили з якихось ягід, зібраних за містом [86, с. 1].

Перекладач опускає деталі опису *that grew on the meadowlands*, що ніяким чином не впливає на контекст. Також перекладач конкретизує *It was made* — *Її запарили*.

Приклад 66

A man on horseback was riding from the distance into the town. He had a piece of paper in his hand [89, с. 4].

Тим часом до міста в'їжджав вершник з якимось папірцем у руці [88, с. 4].

В перекладі вилучається інформація про те, що вершник приїхав здалека *horseback was riding from the distance*, що можна вважати серйозною помилкою. Адже, за контекстом і показниками часу, що зазначались в сюжеті раніше, читачу зрозуміло, скільки часу люди чекали в черзі. Якби перекладач не вилучив цю характеристику *from the distance*, читачу була б зрозуміла і причина чому усі так довго чекали в черзі.

Приклад 67

So here we are on a Thursday morning with our guts plastered to our spines [89, с. 3].

От і стоїмо тут із самісінького ранку, кишки судомить [87, с. 4].

Вилучення дати тижня *Thursday* цілком прийнятне, адже вона вже була вказана на початку тексту і не несе ніякого навантаження. Напротивагу, перекладач додає означення *із самісінького*, що підсилює прагматичний ефект *страждання людей* на читача.

3. Логічний розвиток. Прийом логічного розвитку полягає в заміні словникової відповідності при перекладі контекстуальних слів, пов'язаних з ним за сенсом [43].

Приклад 68

What, civilization? Nobody wants it [89, с. 4].

Що – цивілізація? Кому вона потрібна? [86, с. 3].

У наведеному перекладі логічний розвиток досягається риторичним запитанням *Кому вона потрібна?* Цим пояснюється, що цивілізація наразі не потрібна, і просто не може утворитись. З іншого боку, ці зміни можна назвати антонімічним перекладом. В цьому випадку, ці трансформації є дотичними.

Приклад 69

I have an announcement [89, с. 6]

Прослухайте оголошення [87, с. 6]

Логічний розвиток вважається правильно обраною перекладацькою трансформацією, адже типові речення *I have an announcement* за нормами української мови слід передавати наказовим способом *Прослухайте оголошення*.

Приклад 70

First thing you know there's war! [89, с. 5].

Не встигнеш отямитись, як знову війна! [87, с. 5].

Згідно опису місцевості в тексті, стає зрозумілим, що війни велись досить часто. Тому є цілком справедливим вважати саме такий логічний розвиток *First thing you know* — *Не встигнеш отямитись*.

Приклад 71

Tom stood before the painting and looked at it for a long time [89, с. 4].

Том завмер перед картиною, дивлячись на неї [87, с. 4].

Перекладач вдало описує стан головного героя *stood and looked at it for a long time*, підсиливши передачу читачу враження та приголомшення Тома від побаченого на картині *завмер перед картиною*.

4. Антонімічний переклад застосовується при заміні форми слова або словосполучення на протилежну, при цьому значення слова залишаються незмінними [43].

Приклад 72

Tom here is going to spit clean and true [89, с. 1].

Наш Том не схибить, плюне як слід [86, с. 1].

За допомогою антонімічного перекладу *to spit true не схибить* передається комічність ситуації — майстерність в плювку.

Приклад 73

Leave the boy alone, said the man ahead, suddenly turning [89, с. 1].

Не чіпай хлопця, — втрутився, різко обернувшись, один із чоловіків, які стояли попереду [86, с. 1].

Застосування антонімічного перекладу *Leave the boy* — *Не чіпай хлопця* вважається правильним, адже негативні конструкції в наказовій формі

поширені в українській мові. Крім того перекладач конкретизує дієслово *said* — *втрутився*.

Приклад 74

There's hardly nobody or nothing we don't hate [89, с. 3].

Тому ми ненавидимо всіх і все [86, с. 3].

Цією трансформацією перекладач хотів показати читачу *nobody or nothing we don't hate* — *ненавидимо всіх і все*, що людям, які описуються в творі, дійсно нема кого чи що не ненавидіти.

Приклад 75

One moment they were berating Tom for not moving forward [89, с. 5].

Тільки що вони сварили Тома – став як пень! [87, с. 5].

У зазначеному перекладі поєднано порівняння з антонімічним перекладом *for not moving forward – став як пень*. Таке вдале поєднання у перекладі дозволяє відобразити обурення суспільства на непокору слідувати його принципам.

Приклад 76

Without a word, sobbing, Tom ran [89, с. 6].

Не промовивши й слова, схлипуючи, Том кинувся геть [88, с. 6].

Перекладач у цьому реченні не просто застосовує антонімічний переклад *Without a word – Не промовивши й слова*, але й додає новий дієприслівник *промовивши*. У цьому випадку, було б краще передати це додавання експресивнішим означенням, щоб підсилити розкриття емоційного стану героя.

5. **Конкретизація** значення – це така зміна, що вимагає ряду граматичних трансформацій. Визначальною рисою цього способу перекладу є найчастіше застосування тоді, коли передаються слова із надто широким значенням [43].

Приклад 77

They shuffled along the cold stones of the street [89, с. 3].

Поволі просуваючись, вони човгали холодною бруківкою [86, с. 3].

Переклад правильний, адже для позначення каміння на вулиці *cold stones of the street* є спеціальне визначення *бруківка*.

Приклад 78

Said the man behind him [89, с. 1].

Почувся чоловічий голос у нього за спиною [86, с. 1].

Перед підметом *man* стоїть означений артикль *the*, що дає змогу перекладачу його конкретизувати *чоловічий голос*. Крім цього випадку, в багатьох інших перекладач не наважується конкретизувати підмет *man*, адже у творі, стоять у черзі пересічні люди, кожний з яких уособлює все суспільство.

Приклад 79

Tom felt himself thrust almost through the broken thing [89, с. 6].

Том відчув, як його просто жбурнули через розбиту раму [86, с. 1].

Під поняттям *thing* можна мати на увазі будь-яку частину картини, тому для кращого розуміння читачем, перекладач застосовує конкретизацію *the broken thing* – *рама*.

Приклад 80

And there on his hand was the Smile [89, с. 7].

А на долоні в нього лежала Усмішка [86, с. 1].

Перекладач конкретизує слово *hand*, адже, в більшості випадків зрозуміло, що під цим значенням ми маємо на увазі долоню. Більше того, він конкретизує дієслово *to be*, яке є очевидною та зрозумілою трансформацією.

Приклад 81

And Tom thought of the festivals in the past few years. The year they tore up all the books in the square and burned them and everyone was drunk and laughing [89, с. 4].

Том подумки перебрав свята, в яких брав участь останніми роками. Згадав, як шматували та палили книжки на майдані й усі реготали, наче п'яні [87, с. 1].

В перекладі вдало застосовано конкретизацію *перебрав*, адже згідно контексту, Том згадує свята, в який він брав участь. Також, замість *The year* перекладач вербалізує *Згадав*.

6. Перестановка – зміна постановки мовних одиниць у вихідному тексті в порівнянні з цільовим [43].

Приклад 82

A man on horseback was riding from the distance into the town. He had a pease of paper in his hand [89, с. 5].

У цей час до міста в'їжджав вершник, тримаючи в руці аркуш паперу [86, с. 5].

Перекладач правильно ставить тему-рему *A man — the town*. В перекладі конкретизовано присудок *was riding* – в'їжджав. З іншого боку, у вихідному тексті не вказано місце *from the distance*.

7. Компенсацією називають таку перекладацьку трансформацію, в якій одиниці змісту цільового тексту, що не могли бути відтворені при перекладі, передаються в тексті в іншому місці, з іншим значенням [43].

Приклад 83

The small boy stood immediately behind two men who had been talking loudly in the clear air, and all of the sounds they made seemed twice as loud because of the cold [89, с. 1].

Хлопчина стояв позаду двох чоловіків, котрі голосно розмовляли між собою, і в чистому холодному повітрі звучання їхніх слів було ще різкішим [87, с. 1].

У першій частині пропозиції упускається *in the clear air*, проте його переклад компенсується у другій частині. Внаслідок такої зміни перекладачеві також вдається уникнути повтору подібних фраз. Сміслове навантаження речення збережено.

8. Заміна частин мови – це трансформація, за якою граматична одиниця в оригіналі переходить в одиницю вихідного тексту із іншим граматичним значенням [43].

Приклад 84

So here we are on a Thursday morning with our guts plastered to our spines, cold, live in caves and such, don't smoke, don't drink, don't nothing except have our festivals, Tom, our festivals [89, с. 3].

От і маємо: стоїмо тут удосвіта в холоді, усередині все злилося від голоду, самі живемо в печерах, і нічого нам не лишилося — ні курива, ні випивки, жодної розваги, крім оцих наших свят, Томе, наших свят. [86, с. 3].

У перекладі номіналізовано дієсловні одиниці *don't smoke, don't drink, don't nothing* таким способом *ні курива, ні випивки, жодної розваги*. Головна причина такого перетворення звернення на проблеми уваги співрозмовником. Перекладач також застосовує взаємоможливі трансформації вилучення *Thursday* та додавання *розваги*.

Приклад 85

You hate whatever it was that got you all knocked down and ruined [89, с. 4].

Люди ненавидять те М и н у л е, яке залишило їм самі уламки та руїни [88, с. 4].

У цьому реченні перекладач двічі застосовує цю трансформацію. В першому випадку номіналізовано значуще слово усього тексту *that got you* — *Минуле*, яке навіть позначається з великої літери для підкреслення важливості. В іншому випадку номіналізуються похідні частини цього слова.

9. Цілісне перетворення це трансформація, яка стосується більшою мірою сталих виразів, ідіом та фразеологізмів, які не мають словникових відповідностей.

Приклад 86

Ain't that a lousy stew, I ask you? [89, с. 3].

Ось і скажи, Томе, що це, коли не остання підлота? [88, 3].

У цьому реченні перекладач вводить цілісне перетворення через риторичне запитання *коли не остання підлота?*. В контексті, це речення йде заключним після перелічення усіх бід, які випали на долю людям. Автор характеризує їх як лексему *stew*, суміш усього вищезгаданого. Нами

припускається, що в слові *підлота* перекладач в першу чергу актуалізував значення *поганий* та *негідний* натомість в оригіналі акцент здійснено на мішанині, суміші радіоактивних полів, доріг та зруйнованих міст.

10. Об'єднання речень передбачає в зміні двох (чи більше) самостійних речень в одне [43].

Приклад 87

The man behind put his hand on the boy's head. The boy shook it away coldly.
[89, с. 1].

Чоловік, котрий стояв позаду, поклав руку хлопчині на голову, а той, насупившись, скинув її [86, с. 1].

У проаналізованому уривку перекладач об'єднує речення, щоб **виразити протиставлення**, тобто небажання мати контакт зі співрозмовником. Також, щоб уникнути повтору *boy*.

Аналіз особливостей використання перекладацьких трансформацій при реалізації прагматичної адаптації в художньому тексті свідчить, що кожна з трансформацій несе різне прагматичне навантаження: відтворює послідовність подій, доносить до читача певні фактори, краще та глибше пояснює почуття та наміри мовця і дає зрозуміти приховані значення.

До основних використаних перекладацьких трансформацій можна віднести: додавання, вилучення, логічний розвиток, антонімічний переклад, конкретизація, перестановка, компенсація, заміна частин мови, цілісне перетворення, об'єднання речень. Серед трансформацій домінували конкретизація та антонімічний переклад. Найчастіше використовувались додавання, логічний розвиток та конкретизація, що несли підсилювальне прагматичне навантаження. Компенсація, об'єднання речень та цілісне перетворення дозволяли уникати семантичних та лексичних втрат.

Висновки до Розділу 2

Виходячи з положень прагматичної та комунікативної заданості тексту, нами здійснювався детальний аналіз комунікативно-прагматичного

потенціалу на трьох лінгвістичних рівнях: структурному, семантичному та стилістичному. Порівняльний аналіз проводився на основі художнього тексту – оповідання “Усмішка” Р. Бредбері.

Першим мовним рівнем, що розглядався у роботі був – **структурний**, оскільки прагматичне навантаження на читача здійснюється через саму побудову тексту, його структури, характеру та особливостей. Нами розглядалися такі основні прагматичні моменти, як: **контекст і ситуація** безпосереднього спілкування у нашому тексті, що характеризувалась **місцем** (*beyond a bombed-out stone wall, серед розбитих будівель*), **часом спілкування** (*at five in the morning, by nine o'clock, at the midnight sky*). За **характером каналів комунікації**, мова — від третьої особи та через діалогічні розмови.

Наступним компонентом є **прагматичні аспекти мовного коду в комунікації**. Сюжет твору проходить у межах **побутового дискурсу** до яких відносять мовленнєві жанри (*суперечки, співчуття, гумор*). Непрямий смисл повідомлень передається прихованим змістом (*This boy's an appreciator of arts, I'll have you know – що цього хлопця краще не чіпати*). **Імплікації та імплікатури** – це те, що мається на увазі в тексті (*why not you run off – біг би ти або who appreciates? – знається на цій справі*).

Пресупозиції передають приховані значення через частки (*Tom lay getting his breath – Том дихав уже рівніше, значить раніше йому було важче дихати*); **риторичні аспекти спілкування** (*for all we know – Звідки нам знати?*); **прагматичні особливості модальності** передають вагання, згоду (*I could stand – от я готовий*) або незгоду, емоційну оцінку; **прагматичні складники засобів мовного етикету** (в нашому тексті майже не представлені).

Встановлено, що всі компоненти передають різне **прагматичне навантаження**: **суперечки** через негативні конструкції *Nobody wants it. Not me*), **гумор** (*Tom here is going to spit clean and true – Наш Том, вже він плюне як слід, вцілить*).

Структурність в нашому тексті представлена абзацами, в кожному задає тон перше речення, від якого повинен відштовхуватись читач. Так, уже в першому реченні повідомляється час *at five in the morning*, **місце** *In the town square* і **суб'єкт** *the queue*.

До дискурсивних характеристик спілкування, що мають прагматичне навантаження, відносять: прагматичні аспекти реєстрових характеристик тексту, тональності спілкування, формування атмосфери спілкування. Наприклад, у нашому тексті атмосфера спілкування сформувалась між незнайомими людьми *the long line of men and women*, у яких низький матеріальний статус *the soiled gunny-sack clothing*. Нами виявлено, що пунктуація може виконувати не тільки граматичну, але й експресивну функції, в залежності від розміщення розділового знака у реченні.

На семантичному рівні прагматичний потенціал представлено за допомогою семантичної цілісності, семантичної зв'язності, семантичної подільності, повторів та ключових слів і фраз.

Семантичну цілісність в нашому тексті забезпечують **опис природи** (*The rimed country; bits of mist; the ruined buildings*) та **зовнішній вигляд персонажів** (*The soiled gunny-sack clothing; grimy coats and greasy hats*), суспільні події, що розгортаються в оповіданні. **Семантична зв'язність** у нашому тексті досягається за допомогою різних мовних засобів (повтори типу *Why're we all here, займенники him he, that, there*), **Семантична подільність** характеризується поділенням та виокремленням у тексті тем, ідей, понять, суджень (наприклад, **крах цивілізації** – супроводжуються описом бідності *not many had the wealth*, розрухою та хаосом навкруги *a fearful mess there*). **Повтори**, за даними дослідженого матеріалу, відносяться до одних з найбільш частотних засобів інтенсифікації висловлювання, основна функція яких — підсилювальна. Останнім компонентом є **ключові слова** та **фрази** (*Tom, man*), які багаторазово повторюються і несуть головне прагматичне навантаження.

Третім рівнем аналізу комунікативно-прагматичного потенціалу у роботі постає стилістичний рівень. Основними стилістичними засобами, за

допомогою яких розкривається прагматичне навантаження є: оригінальна **метафора** (*Laughter passed down – Сміх покотився*), **порівняння** (*and their hands like so many hungry birds pecking away at the portrait — руки дзьобали портрет, наче голодні птахи*), **метонімія** (*All the world was asleep in the moonlight – Світ спав, осяяний місяцем*), **перифраз** (*a boy out of bed – дитина вже на ногах*), **епітет** (*The warm and gentle, lovely Smile – Лагідна, щира, чарівна Усмішка*) **анафора** (*Why're we all here in line... Why're we all here in line*), **замовчування** (*it'd be different... – буде інакше...*), **паралелізм** (*snatched a scrap, yanked, felt, was kicked, sent*) як і в оригіналі (*простягнув руку, ухопив клопоть, смикнув, упав, полісиндетон* (*and blew, and looked, and down, and women*)), **риторичні запитання**. Найбільше в нашому тексті було проаналізовано **метонімії, порівнянь** — *And there on his hand was the Smile – А на долоні в нього лежала Усмішката* оригінальних **метафор** — *The moon rose very high, and the little square of light crept slowly over Tom's body – Високо в небі плив місяць. Маленький клантик світла мандрував баштою, переповзаючи по тілу Тома*, що розкривають для читача приховане значення, дають зрозуміти ті чи інші ситуації та експресивно насичують текст.

На усіх рівнях здійснюється **прагматична адаптація тексту**. Основними засобами, що забезпечують здійснення прагматичної адаптації перекладу художнього тексту є перекладацькі трансформації. До них можна віднести: **додавання** — *This boy's an appreciator of arts – Він справжній*(додано) *знавець мистецтва*; **вилучення** — *A man*(вилучено) *was selling cracked cups of hot coffee up ahead – Попереду продавали гарячу каву в надщерблених філіжанках*; **логічний розвиток** — *First thing you know – Не встигнеш отямитись*; **антонімічний переклад** — *Tom here is going to spit clean and true – Наш Том не схибить, плюне як слід*; **конкретизація значення** — *stones of the street – бруківка*; **заміна частин мови** — *don't smoke, don't drink, don't nothing*; **цілісне перетворення** — *a lousy stew – не остання підлота*.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дипломній роботі проведено дослідження основних мовних одиниць, що використовуються у створенні та посиленні прагматичного потенціалу художнього тексту перекладу. Результати досліджень фактичного мовного матеріалу підтверджують одне з основних положень лінгвопрагматики про те, що прагматичне зміст слова формується в мові, у реальних комунікативних ситуаціях. На успішність комунікативного впливає велика кількість лінгвістичних та позамовних чинників. Адресат сприймає інформацію, тим самим вступає в певні особисті відносини з адресантом. Під час сприйняття повідомлення, на адресата здійснюється глибокий вплив. Отримана інформація може спонукати його до певних дій, викликати у нього певні почуття та реакцію. Розглядаючи комунікацію як цілеспрямований процес передачі інформації, як спілкування, яке складають два учасники — **мовець** (адресат) та **слухач** (адресат) та аналізуючи основну функцію того спілкування — обмін інформацією, дослідження виявило, що комунікативний акт — це не здатність здійснювати інтенції мовця, а результат взаємодії інтенцій усіх учасників комунікаційна інтенція мовця переважно активна, а інтенція слухача рецептивна, проте, комунікативний акт змінює тим чи іншим способом психічний, ментальний стан як першого так і другого. Адресат — така ж людина, як і мовець, і його інтенція в комунікативному акті не менш важлива, ніж інтенція адресанта.

Прагматичний потенціал слова — це здатність висловлювання здійснювати комунікативний вплив на рецептора повідомлення. Він включає такі аспекти: інтенцію адресанта, контекстуальний смисл повідомлення, приховані значення та обсяг загальних знань. Передача прагматичного значення слів є важливою функцією потенціалу слова. Прагматичний потенціал слова орієнтований на передачу значення слова за певним контекстом. Значення слова, в свою чергу, орієнтоване на текст, який теж прагматично спрямований на аудиторію.

У адресата по відношенню до адресанта і його висловлювання виникають певні **прагматичні відношення**. **Перший тип** характеризується своєю прагматичною спрямованістю на широку аудиторію. Сюди більшою мірою відносять наукові тексти. Для **другого типу** характерне прагматичне навантаження на іноземну аудиторію. Комунікативно-прагматичний потенціал досить добре зберігається. Сюди відносять міжнародні тексти. **Третій тип** частково обмежений. Для збереження комунікативно-прагматичного потенціалу застосовують певні перекладацькі засоби та прийоми, що є головним завданням нашої дипломної роботи. До такого типу текстів відносять художню літературу. **Четвертий тип** визначається неможливістю передати прагматичне навантаження через свою специфічну спрямованість. Сюди відносять законодавчі та інші документи спеціального характеру.

Слідом за прагматичними відношеннями розглядають прагматичну адаптацію. Прагматична адаптація – це комплексний підхід до перекладу, який визначається прагматичною спрямованістю аудиторії та полягає у введенні в текст певних коригувань, додаткової інформації або її вилучені. Слідом за чотирьома типами прагматичних відношень розрізняють **чотири види прагматичної адаптації**.

У **першому виді** послуговуються додаванням та компенсацією потрібної інформації, якої бракує у загальних знаннях рецептора. Головне тут не давати довгих роз'яснень, а бути лаконічним. **Другий вид** прагматичної адаптації характеризується відтворенням образу, підбір визначень станам, явищам, які викликають у рецептора певні асоціації. **Третій вид** характеризується істотним відхиленням від оригіналу висловлювання. В більшості випадків, повідомлення має приховане значення, для вираження застосовують цілісне перетворення висловлювання у перекладі. **Четвертий вид** визначається надзавданням перекладача. Якістю перекладу можна пожертвувати, якщо перекладач переслідує визначені цілі: створення гумору, задач замовника, утворення рими у вірші тощо.

Прагматична адаптація реалізується на всіх мовних рівнях: структурному, граматичному, лексичному, семантичному, стилістичному.

На **структурному рівні**, розглядались такі основні прагматичні моменти: контекст і ситуація безпосереднього спілкування, прагматичні аспекти мовного коду в комунікації, невербальні компоненти і паралінгвальні засоби спілкування, дискурсивні характеристики спілкування, послідовність реплік комунікантів, структурність, пунктуація.

До **семантичного** рівня можна віднести такі засоби, що передають прагматичне навантаження: семантичну цілісність, семантичну зв'язність, семантичну подільність, повтори та ключові слова та фрази.

На **стилістичному** рівні прагматична адаптація реалізується за допомогою художніх засобів: індивідуально-авторська метафора, порівняння, метонімія, перифраз, гіпербола, епітет, анафора, замовчування, паралелізм, алітерація, полісиндетон, риторичні запитання.

Переклад та прагматична адаптація є результатом і практикою. Переклад характеризується процесом, а адаптація – удосконаленням цього процесу. При зміні чи відсутності контексту, переклад стане не якісним та не адекватним. Адаптація без контексту ж втратить свою прагматичну спрямованість.

Виконане дослідження торкається багатьох актуальних проблем у сучасному перекладознавстві. На його основі можна проводити дослідження в інших сферах перекладу. Результати роботи доцільно використовувати на наукових конференціях з питань перекладу художньої літератури, на семінарах та лекціях зі стилістики, практики перекладу, практичного курсу. Багато інформації з проведеного дослідження почерпнуть як початківці так і досвідчені перекладачі. Також рекомендовано застосувати ці напрацювання на практиці. Адже художній переклад- це найскладний вид перекладу.

Перспективним видається застосування запропонованої у роботі методики комплексного дослідження комунікативно-прагматичного потенціалу тексту для аналізу творів різних жанрів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азнаурова Є.С. Прагматика художественного слова. Ташкент. 1988. 220 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Москва: Просвещение, 1990. 500с.
3. Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Истоки, проблемы и категории прагматики Вып. XVI: Лингвистическая прагматика / Общ.ред. Е В. Падучевой. Москва : Прогресс, 1985. С. 3-42.
4. Бархударов Л. С. Б 24 Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Минск : Междунар. отношения, 1975. 240с.
5. Бархударов Л.С. Машинный перевод и прикладная лингвистика – Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
6. Бацевич Ф. С. Дискурсивна прагматика: Проблемне поле, дослідницька одиниця Studia Linguistica. Київ : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. С. 4-11.
7. Білас А.А. До питання перекладу одиниць зниженого розмовного мовлення. Мова і культура.. Київ : 2013. С. 415-422.
8. Богданов В. В. Речевое общение. Прагматический и семантический аспекты / В. В. Богданов. Санкт Петербург : Изд -во ЛГУ, 1990. 88с.
9. Брандес О.П. Прагматика языка как переводческая проблема / Тетради переводчика. Выпуск 16. Москва : Международные отношения, 1979. 118 с.
10. Вине Ж.-П., Дарбельне Ж. Технические способы перевода (Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. Москва, 1978. С. 157-167.
11. Гальперин И.Р. К проблеме зависимости предложения от контекста // Вопросы языкознания. Москва. 1977. С.48-56
12. Гарбовский Н.К. Теория перевода. Москва. 2004. 290 с.

13. Дубицька О.Б. Відтворення розмовної лексики та граматичних структур новели Рея Бредбері “Усмішка” в українських перекладах. Київ. 2018. 345с.
14. Еко У. Сказать почти то же самое. Опыты о переводе. Санкт-Петербург : Симпозиум, 2006. 574 с.
15. Заботкина В. И. Слово и смысл. Москва : РГГУ, 2014. - 428 с.
16. Колшанский Г.В. Прагматика языка // Сб. научн, трудов Мгпилия им. М. Тореза. Москва, 1980. 151с.
17. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров Москва : ЭТС, 2002. 424 с.
18. Комісаров В.Н. Загальна теорія перекладу: проблеми перекладознавства у висвітленні зарубіжних вчених. Москва. 1999. 500 с.
19. Комісаров В.Н. Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти). Москва. 1990. 340 с.
20. Куликова В. Г. Лексико-структурні та прагматичні особливості перекладу французьких текстів конвенцій. Херсон: Науковий вісник Херсонського державного університету, 2016. С. 34-38.
21. Кумукова О. С. Прагматика как основной признак и конституирующее условие перевода / О. С. Кумукова: сборник научных трудов Северо-Кавказского государственного технического университета, Ставрополь 2008. С. 15–21.
22. Левицкий В.В. К вопросу о структуре лексического значения // Значение и его варьирование в тексте. Волгоград. 1987. С. 36-46.
23. Левковская Н.А. Прагматическая установка текста и прагматическая установка адресанта. Москва : МГПИИЯ им. М.Тореза, 1990. 50с.
24. Лысенко В.Л. Прагматика перевода: адекватность в художественном переводе как критерий оценки его качества. URL: <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2009/097.pdf>.

25. Макаров М.Л. Прагматика, стилистика и риторика: Язык парламента // Языковое общение: Единицы и регулятивы: Межвуз. сб. научн. Трудов / Калининский гос. ун-т. Калинин. 1987. С. 46-51.
26. Масленникова А.А. Лингвистическая интерпретация скрытых смыслов. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. 264с.
27. Мачульська К. Я. Поняття “прагматичного потенціалу” в дослідженні рекламного дискурсу. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. Запоріжжя : 2016. №3. С. 178 - 183.
28. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода. Москва. 1996. 208 с.
29. Моррис Ч. У. Значение и означивание Семиотика. Москва. 1983. С. 118 – 132.
30. Наер В.Л. Прагматический аспект английского газетного текста // Коммуникативные и прагматические особенности текстов разных жанров. Москва : МГПИИЯ им. М.Тореза, 1981. Вып. С. 178.
31. Найда Ю. К науке переводить. Принципы соответствий // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. Москва. 1978. С.130-131.
32. Николаева Т.М. Актуальное членение - категория грамматики текста // Вопросы языкознания. Москва. 1972. 340 с.
33. Нелюбин, Л. Л. Хухуни Г. Т. История и теория зарубежного перевода Моск. пед. ун-т. Москва : Сигнал, 1999. 143 с.
34. Новиков А.И. Семантика текста и её формализация. Москва : Наука, 1983. 440 с.
35. Нойберт А Текст и перевод : сб. статей. – Москва : Международные отношения, 1975. – С. 197– 198.
36. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода / А. Нойберт // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. Москва : Междунар. отнош., 1978. С. 185–201

37. Норман Б. Ю. Лингвистическая прагматика (на материале русского и других славянских языков): курс лекций. Минск. 2009. – 183 с.
38. Павлов И. П., Двадцатилетний опыт объективного изучения высшей нервной деятельности (поведения) животных. Москва. 1973. 664 с.
39. Палей Т.А. Модальность как средство реализации прагматической установки текста // Прагматика и типология коммуникативных единиц языка: Сб. научн. тр. Днепропетровск. 1989. 136 с.
40. Полюк І.С. Комунікативно-прагматичний аспект перекладу. – URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Philologia/6_99580.doc.htm.
41. Потенбня А.А. Из записок по русской грамматике. Т. 4. Минск. 1941. С. 54- 84.
42. Почепцов Г. Г. Коммуникативно-прагматические и семантические функции речевых единиц: сб. науч. тр. Калинин. 1980. С. 5-10.
43. Рецкер ЯМ. Теория перевода и переводческая практика. Москва : ИМО, 1974. 264 с.
44. Синиця І. А. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту / І. А. Синиця // Мовознавство. 1994. № 2–3. С. 56–60.
45. Сусов И.П. Прагматика и теория релевантности, Тверской лингвистический меридиан. Тверь : Науч. кн., 2006. Вып. 6. С. 3-15.
46. Сухих С.А. Картина мира и семиотическое конструирование // Человек. Сообщество. Управление: Научно-информационный журнал. № 1. Краснодар. 2001. С.24-32.
47. Телия В.Н, Метафоры как модель смыслопроизводства и её экспрессивно-оценочная функция // Метафора в языке тексте. Москва : Наука, 1988. С. 26-52.
48. Хафизова А.А, Перевод разговорной и стилистически сниженной лексики на русский язык: семантико-стилистические аспекты. Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Калининград. 2014. Вып. 2. С. 90-98.

49. Швейцер А.Д. Социолингвистические основы теории перевода // Вопр. языкознания. Москва. 1985. № 5. С.15-23.
50. Швейцер А.Д. Теория перевода : статус. проблемы. аспекты. 2-е изд. Москва : Книж. дом “ЛИБРОКОМ”, 2009. 324 с.
51. Akhmanova O.S. Linguostylistics. Theory and Method. Moscow. MGU, 1972. 220 с.
52. BAKER, Mona, SALDANHA, Gabriela. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. New York : Routledge, 2011. 340 p.
53. Bex, T.. Varieties in Written English: Texts in Society and Societies in Texts. London N.Y. : Routledge, 1996. 240 p.
54. Catford, J. C. A Linguistic Theory of Translation. Oxford: Oxford University Press, 1965. 190 p.
55. Fawcet, Peter. Translation Theory Explained. Britania Raya: St. Jerome Publishing Pragmatics. London. Cambridge University Press, 1997. 320p.
56. GAMBIER, Yves, GOTTLIEB, Henrik. 2001. (Multi)media Translation: Concepts, Practices and Research. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins, 2001. 550 p.
57. Gile, D. A Communication-Oriented Analysis of Quality in Nonliterary Translation and Interpretation, Translation: Theory and Practice Tension and Interdependence: American Translators Association Scholarly Monograph Series, 5 1991. P. 188-200.
58. GORP, Hendrik, van. On Describing Translation. Philadelphia: John Benjamins, 2004. 190 p.
59. Grice H.P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics: Speech acts. - Vol.3. NewYork. 1975. P. 41-58.
60. Gruyter M. linguistics and linguistic theory. 2006. Berlin P. 1–21.
61. Hunglish into English. The Elements of Translation from Hungarian into English. Budapest: Corvina. VIZENTAL, Adriana 2007. 490 p.
62. J. House, Translation. Oxford University Press, Oxford. 2009, 220p.

63. Levinson, Stephen *Pragmatics*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press. 1983. 220 p.
64. Levinson. Stephen. *Pragmatics*. London. Cambridge University Press. 1983. 135 p.
65. M. Dini Handoko *The Concept of Communicative Translation Method*. 1997. 110 p.
66. NEUBERT, Albrecht. 1968. *Pragmatische Aspekte der Übersetzung*. Leipzig : Verlag Sprache und Literatur, 1968. 58 p.
67. NEUBERT, Albrecht. 1968. *Pragmatische Aspekte der Übersetzung*. Leipzig: Verlag Sprache und Literatur, 1968. 58 p.
68. Newmark, P. *Textbook of Translation*. London : Prentice Hall. 1988. p.45.
69. Nida E. *Principles of Correspondence / E. Nida // The Translation Studies Reader*. — New York : Taylor and Francis Group, 2004. P. 153–167.
70. Nord, Christiane . *Text Analysis in Translation*, Amsterdam-Philadelphia: Rodopi First edition : 2005. 430 p.
71. Parret H *Possibilities and Limitations of Pragmatics*. et. al. Amsterdam: Benjamins, 1981. 355 p.
72. Parret H *Possibilities and Limitations of Pragmatics*. et. al. Amsterdam : Benjamins, 1981. 351 p.
73. Parret H. *Pragmatique Philosophique et Epistemologie de la Pragmatique. Connaissance et Contextualite*, Amsterdam, 1980. 360 p.
74. Petrova O. *Introduction into Translation Theory and Practice* (Moscow: AST; Vostok-Zapad. 2006. 140 p.
75. Popovic, A. *Dictionary for the analysis of Literary Translation*. Edmonton: Alberta, University of Alberta. 1976. 199 p.
76. RAW, Laurence. 2012. *Adaptation, Translation and Transformation*. New York : Continuum, 2012. 330 p.
77. SANDERS, Julie. 2006. *Adaptation and Appropriation*. London; New York : Routledge, 2006. 140 p.

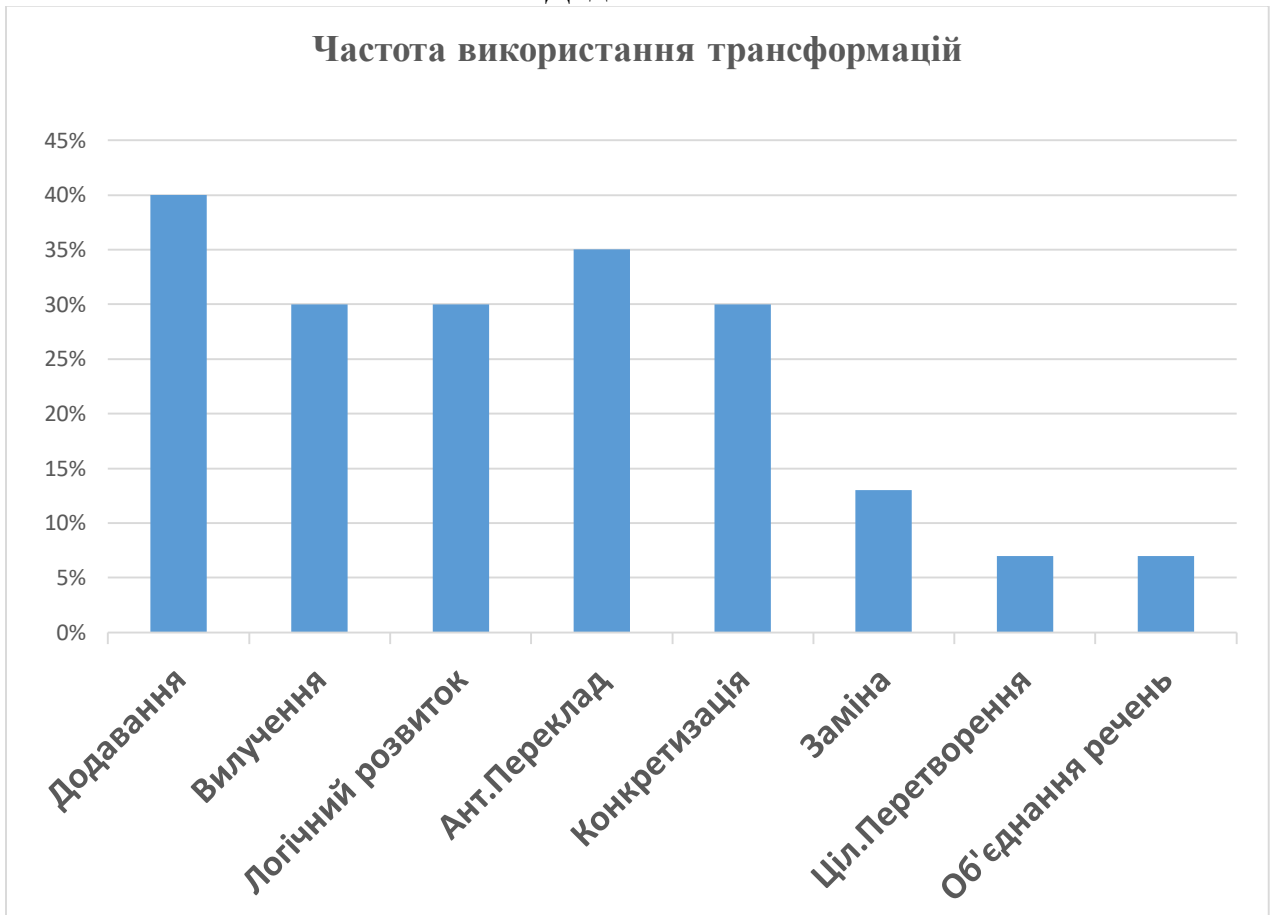
78. Shaw B. Pygmalion. - Higher School Publishing House. Moscow. 1972. 139 p.
79. Sperber D., Wilson D. Relevance : Communication and Cognition. Blackwell. Oxford. 1986. VIII, 279 p.
80. Trosborg A. Interlanguage Pragmatics: Requests, Complaints, and Apologies / A. Trosborg. Berlin : Walter de Gruyter, 1994. 581 p.
81. VEHMAS-LEHTO, Inkeri. 2002. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan. Helsinki : Oy Finn Lectura Ab, 2002. 89 p.
82. VINAY, Jean-Paul, DARBELNET, Jean. 1995. Comparative Stylistics of French and English. Philadelphia : John Benjamins, 1995. 330 p.
83. Wiezhbitska F. Semantic Metalanguage for a Cross-Cultural Comparison of Speech Acts and Speech Genres. NewYork. 1988. 440 p.
84. Wunderlich D. Methodological Remarks on Speech act Theory // Speech act Theory and Pragmatics. Dordrecht. 1980. 122p.
85. Yule G. Pragmatics. Oxford : Oxford UP, 1996. 138p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

86. Бредбері Р. Усмішка // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. Пер. з англ. Л.В. Коломієць. № 3 (227). Київ : Педагогічна преса, 1999. С. 11-12.
87. Бредбері Р. Усмішка // Зарубіжна література. 6 клас. Посібник хрестоматія. Пер. з англ. Я. Веприняк. Тернопіль : Навчальна книга, Богдан. 1999. 440с
88. Бредбері Р. Усмішка // Світова література 6 клас. Хрестоматія / Упорядник. Гарбуз В.М. : пер. з англ. А. Євси. Харків. 2011. С. 374-381.
89. Bradbury R. The Smile [Електронний ресурс] / R. Bradbury. URL: <http://raybradbury.ru/library/story>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток Б

АНОТАЦІЯ

Прагматичний аспект є невід'ємною характеристикою будь-якої комунікативної одиниці. Зазвичай прагматика мовлення прихована, проте це ніяк не зменшує чинник маніпулювання аудиторією.

Актуальність цієї роботи зумовлена орієнтованістю науково-практичного доробку учених і спеціалістів-практиків на дослідження комунікативно-прагматичних особливостей художнього тексту та важливості їх передачі в процесі перекладу, а також необхідністю створення високоякісних перекладів таких текстів. Невелика кількість робіт, присвячених цій тематиці, свідчить про те, що досліджувані питання не були повністю розкриті з точки зору художнього дискурсу.

Об'єктом дослідження є мовні засоби вираження комунікативно-прагматичних інтенцій художніх текстів.

Предметом дослідження є структурні, лексико-семантичні, граматичні, стилістичні та комунікативно-прагматичні особливості перекладу художніх текстів і засоби їх відтворення українською мовою.

Метою дипломної роботи є встановлення комунікативно-прагматичних особливостей художніх текстів шляхом дослідження їхніх структурних, прагматичних, лексико-семантичних, граматичних, стилістичних та інших характеристик, а також визначення засобів їх відтворення українською мовою. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) здійснити критичний огляд теоретичних джерел і наукових підходів щодо прагматики тексту та реалізації комунікативно-прагматичних інтенцій;
- 2) визначити загальні ознаки прагматичної адаптації тексту перекладу;
- 3) виявити засоби вираження комунікативно-прагматичного потенціалу художніх текстів на основі їх структурних та лексичних елементів;
- 4) встановити особливості елементів зовнішньої структури речення, які сприяють реалізації прагматичного потенціалу художніх текстів, і засоби їх відтворення українською мовою;

5) встановити прийоми та перекладацькі трансформації, що застосовуються у процесі перекладу художніх текстів, шляхом аналізу відповідних класифікацій низки дослідників через призму відтворення комунікативно-прагматичних інтенцій оригіналу, а також здійснити їх кількісний та якісний аналіз.

Матеріалом дослідження є оповідання Рея Бредбері “Усмішка”.

Вибір методів дослідження визначався поставленими завданнями. Основними для здійснення компаративного аналізу структурно-прагматичних особливостей тексту оригіналу та перекладу були зіставний та описовий методи. Відбір і класифікація матеріалу зумовили використання прийому лінгвістичного спостереження.

Наукова новизна дослідження полягає у ґрунтовному розгляді проблеми перекладу художніх текстів, стилістично-зabarвлених одиниць англійської та української мови, пропонує нові принципи забезпечення комунікативно-прагматичного потенціалу.

Теоретична цінність роботи пов’язана із спробою обґрунтування значущості комунікативно-прагматичного потенціалу у перекладі одночасно зі збільшенням акцентуації уваги на цій проблемі в сучасному перекладі.

Практична цінність полягає у можливості використання результатів на удосконалення відтворення оригіналу перекладачем, кращого сприйняття тексту читачем та покращення перекладу загалом.

Апробація роботи. 14 грудня 2020 року опубліковано статтю “Збереження комунікативно-прагматичного потенціалу художнього тексту у перекладі” в редакції журналу "Науковий огляд" м. Київ.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст дослідження викладено на 83 с. Повний обсяг дослідження – 91 с.

У нашому дослідженні комунікативно-прагматичний потенціал тексту розглянуто за такими положеннями: прагматичний потенціал слова, типи

прагматичних відношень, прагматична адаптація, реалізація прагматичної адаптації на мовних рівнях, засоби реалізації прагматичної адаптації.

Прагматичний потенціал слова – це здатність висловлювання здійснювати комунікативний вплив на рецептора повідомлення. Сюди відносять такі складові: інтенцію адресанта, контекстуальний смисл повідомлення, приховані значення та обсяг загальних знань. У адресата по відношенню до адресанта і його висловлювання виникають певні **прагматичні відношення**. Вони, в свою чергу залежні від типу тексту. Серед 4 типів відношень найскладнішим вважають той, до якого відносять художній тексти. У перекладі такого типу тексту, для досягнення прагматичної мети, роблять певні коригування, шляхом додавання та вилучення інформації. Такий комплексний підхід для удосконалення перекладу називають **прагматичною адаптацією**.

Прагматична адаптація у нашому дослідженні реалізується на таких мовних рівнях: структурному, граматичному, лексичному, семантичному, стилістичному. Засобами реалізації прагматичної адаптації в нашому тексті були: додавання, вилучення, логічний розвиток, антонімічний переклад, конкретизація, перестановка, компенсація, заміна частин мови, цілісне перетворення, об'єднання речень.

Перспективним видається застосування запропонованої у роботі методики комплексного дослідження комунікативно-прагматичного потенціалу тексту для аналізу творів різних жанрів.

SUMMARY

The pragmatic aspect is an integral feature of any communicative unit. The pragmatics of speech is traditionally hidden, but it does not diminish the factor of manipulating the audience. Previously, scholars more frequently focused on the differences between the system of original and translated languages.

The **topicality of the research** is due to the focus of scientific and practical work of scientists and practitioners to study the communicative and pragmatic features of the literary text and the importance of their reference in the translation process, as well as the necessity to create high-quality translations of such texts. The small amount of works devoted to this topic indicates that the related research topics have not been fully resolved in terms of literary discourse.

The **object** of thesis is the linguistic means of expression of communicative and pragmatic intentions of literary texts.

The **subject** of the thesis is the structural, lexical-semantic, grammatical, stylistic and communicative-pragmatic features of the translation of literary texts and the means of their reproduction in the Ukrainian language.

The **purpose** of the master's thesis is to establish the communicative and pragmatic features of literary texts by studying their structural, pragmatic, lexical-semantic, grammatical, stylistic and other characteristics, as well as determining the means of their translation in the Ukrainian language. In order to achieve the purpose, it is necessary to complete the following **tasks**:

1) to critically review the theoretical sources and scientific approaches to the pragmatics of the text and the implementation of communicative and pragmatic intentions;

2) to determine the general features of pragmatic adaptation of the translated text;

3) to identify expression means of communicative and pragmatic potential of literary texts on the basis of their structural and lexical elements;

4) to determine the features of the elements of the external structure of the sentence, which contribute to the realization of the pragmatic potential of literary texts, and the means of their reproduction in the Ukrainian language;

5) to determine the techniques and translation transformations used in the translation process of literary texts by analyzing the relevant classifications of a number of researchers through the prism of reproducing the communicative and pragmatic intentions of the original and analyze their quantitative and qualitative part.

The **research material** is based on Ray Bradbury's story "The Smile".

The **methods of scientific research** were determined by the tasks. The main methods for comparative analysis of structural and pragmatic features of the original text and translation were comparative and descriptive methods. The selection and classification of material have led to the use of the method of linguistic observation.

The **scientific novelty** of the research lies in a thorough consideration of the translation problem of literary texts, stylistically colored units of English and Ukrainian language. It offers new principles of communicative and pragmatic potential.

The **theoretical significance** of the master's thesis is related to the attempt to substantiate the importance of communicative and pragmatic potential in translation, in parallel with increasing the emphasis on this problem in modern translation.

The **practical significance** of the master's thesis lies in the possibility of using the results to improve the reproduction of the original by the translator, better perception of the text by the reader and improve the translation as a whole.

Approbation. The article "Preservation of the communicative and pragmatic potential of a literary text in translation" was published in the editorial office of the journal "Scientific Review" on December 14, 2020, in Kyiv.

The **structure and scope of the work.** The master's thesis includes the introduction part, two sections, conclusions and a list of references used. The main content of the master's thesis is 83p. The total volume of the master's thesis is 91 pages.

In our research, the communicative-pragmatic potential of the text has been considered in the following terms: pragmatic potential of the word, types of pragmatic relations, pragmatic adaptation, implementation of pragmatic adaptation at language levels, means of implementation of pragmatic adaptation.

The pragmatic potential of a word is the ability of an utterance to implement a communicative effect on the message receptor. These include the following elements: the intention of the addressee, the contextual meaning of the message, the hidden meaning and the amount of general knowledge. Certain pragmatic relations arise for the addressee in relation to the addressee and his statement. They, for its part, depend on the type of text. Among the 4 types of relationships, the most difficult is considered to be the one to which literary texts belong. The achievement of pragmatic purpose lies on certain adjustments by adding and removing information in the translation of this type of text. Such a comprehensive approach for improving translation is called the pragmatic adaptation.

Pragmatic adaptation in master's thesis has been implemented at the structural, grammatical, lexical, semantic, stylistic language levels. The means of implementation of pragmatic adaptation in our text were the following: addition, omission, logical development, antonymous translation, concretization, transposition, compensation, replacement of part of speech, full rearrangement, integration.

Further work could be carried out to use applied techniques in the comprehensive study of pragmatic communicative potential of text to analyze works of various genres.